

EUROSTA ULOS VAI EURO UUSIKSI?

**PATRIZIO
LAINÀ
(TOIM.)**

**LAURI HOLAPPA,
WILLIAM MITCHELL,
KATARINA SEHM PATOMÄKI,
ANTTI RONKAINEN
& YANIS VAROUFAKIS**

**AJATUSPAJA VASEMMISTOFOORUMIN
RAPORTEJA-SARJASSA** julkaistaan selvityksiä
ja tutkimuksia yhteiskunnallisista aiheista. Sarjan
tarkoituksena on tuottaa tietoa päätöksenteon
pohjaksi, nostaa tärkeitä ilmiöitä julkiseen
keskusteluun sekä esittää toimenpiteitä
havaittujen ongelmien ratkaisemiseksi.

Kansikuva Nico Kaiser / Flickr / cc2.0.

ISBN 978-952-7206-00-3 (nid.) 978-952-7206-01-0 (pdf)

Paino: Juvenes Print, 2016

© kirjoittajat

Julkaisija Vasemmistofoorumi ry
www.vasemmistofoorumi.fi

Sisällys

Esipuhe.....	5
Eurokriisi ja EMUn valuvikojen syyt (Lauri Holappa)	7
Vaatimaton ehdotus (Yanis Varoufakis)	26
”Hyvän euron” strategian sudenkuopat – Kriittinen kommentti Varoufakisille (Antti Ronkainen).....	34
Suomen tulisi jättää euroalue (William Mitchell).....	41
Talouden ja etiikan välinen yhteys luotava uudelleen – Kriittinen kommentti Mitchellille (Katarina Sehm Patomäki).....	56

Esipuhe

Vuonna 2010 alkanut eurokriisi paljasti monia euroon liittyviä ongelmia ja valuvikoja. Eurokriisin myötä kansalaisten, poliitikkojen ja asiantuntijoidenkin suhtautuminen euroon on muuttunut kriittisemmäksi. Tästä huolimatta monikaan ei osaa suoraan sanoa, pitäisikö eurosta erota vai pysyä siinä mukana.

Tässä raportissa käydään läpi eurojärjestelmän kehitys sekä argumentoidaan euroeron puolesta ja sitä vastaan. Raportin tarkoituksena on tarjota tietoa ja jäsenneltyjä näkemyksiä eurokeskustelun tueksi. Raportin lukemisen jälkeen toivottavasti useampi osaa esittää oman perustellun mielipiteensä siitä, mitä eurolle olisi tehtävä.

Raportti alkaa Lauri Holapan tilannekatsauksella. Holappa käy läpi euroalueen valuviat, niiden historialliset taustat ja kuinka valuvikoja on pyritty korjaamaan eurokriisin alettua. Hänen johtopäätöksensä on, että euron perustavanlaatuiset ongelmat voidaan korjata ainoastaan joko kehittämällä euroalueesta liittovaltio tai purkamalla se kokonaan.

Yanis Varoufakis puolustaa ensimmäistä vaihtoehtoa eli euroalueen kehittämistä kohti liittovaltiota. Varoufakis ehdotus keskittyy eurokriisin ratkaisemiseen vahvistamalla nykyisiä instituutioita. Hänen ehdotuksensa ei edellytä

muutoksia eurooppalaiseen lainsäädäntöön ja on siten nopeasti toteutettavissa. Varoufakisin päämääränä on kuitenkin demokraattinen ja solidaarinen liittovaltio, jossa kysynnänsäätely on avainroolissa. Ehdotus toimii siten vastavoimana euroeliitin kaavailemalle, talouskuriin perustuvalle liittovaltiokehitykselle.

Antti Ronkainen esittää puheenvuorossaan kriittisiä huomioita Varoufakis ehdotuksesta. Ronkaisen mukaan Varoufakis ehdotuksen heikkous on vasemmistolaisen talouspolitiikan tavoittelemisen ainoastaan ylikansallisella tasolla. Vaikka Ronkainen pitää sosiaalidemokraattista liittovaltiokehitystä kannatettavana, hänen mukaansa sille ei ole käytännössä mitään poliittisia edellytyksiä. Ronkaisen mukaan nykykehitys on ennemminkin johtamassa yhä oikeistolaisempaan politiikkaan.

Bill Mitchell esittää toisen vaihtoehdon eli euron hylkäämisen. Hänen mukaansa eurosta on parempi erota kuin jäädä odottelemaan sen hallittua purkamista saati sen kehittämistä solidaarisempaan suuntaan. Mitchellin mukaan oma valuutta palauttaisi rahapolitiittisen suvereniteetin ja mahdollistaisi siten vasemmistolaisen talouspolitiikan. Oman valuutan vaihtokurssi myös joustaisi ja helpottaisi sopeutumista maailmantalouden muutoksiin. Etenkin tällä

hetkellä Suomen siirtyminen omaan valuuttaan mahdollistaisi valuutan arvon heikentymisen ja sitä kautta kansainvälisen kilpailukyvyn parantumisen.

Katarina Sehm Patomäki puolestaan käy kriittisesti läpi Mitchellin ehdotusta. Sehm Patomäki huomauttaa, etteivät kaikki ongelmat johdu eurosta vaan merkittävimmät niistä vaativat globaaleja ratkaisuja. Yhteinen eurojärjestelmä voi puolestaan toimia askeleena kohti globaaleja talousrakenteita.

Näiden viiden kirjoittajan loistavat näkemykset auttavat pohtimaan, mitä euron kanssa olisi tehtävä. Jos eurossa pysytään, mihin suuntaan sitä olisi kehitettävä? Kannattaako yksittäisen jäsenen erota eurosta? Pitäisikö eurojärjestelmä purkaa yhdessä?

Toivon, että raportti herättää laajaa keskustelua Suomen eurojäsenyydestä.

Helsingissä 27.4.2016,
Patrizio Lainà

LAURI HOLAPPA

Eurokriisi ja EMUn valuvikojen syyt

JOHDANTO

Euroopan talous- ja rahaliiton (Economic and Monetary Union, EMU) talouskriisi alkoi vuonna 2010 Kreikan ajaututtua julkisen sektorin rahoituskriisiin ja tätä seuranneeseen syvään lamaan. Kreikasta kriisi levisi pian muihin raskaasti velkaantuneisiin EMUn jäsenvaltioihin. Pahimpaan kriisiin ajautuivat Kreikan ohella Espanja, Kypros, Portugal ja Irlanti, mutta myös Italian tilanne heikentyi huomattavasti.

Rahoituskriisiin vastattiin kaikissa kriisimaissa voimakkaasti kiristävällä finanssipolitiikalla, mikä johti työttömyyden kasvuun ja bruttokansantuotteen romahdukseen. Kotimaisen kysynnän supistuminen kriisitalouksissa vähensi selvästi koko euroalueen kokonaiskysyntää, mikä vaikutti viennin kautta muihin eurotalouksiin. Käytännössä kaikki euromaat ajautuivat joko taantumaan tai syvään lamaan vuosien 2011 ja 2012 välisenä aikana.

Lauri Holappa on väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa ja kirjoittanut *Rahatalous haltuun* -kirjan (Like, 2014) yhdessä Jussi Ahokkaan kanssa. Holappa pitää myös Raha ja talous -blogia yhdessä Ahokkaan kanssa. Osia tästä artikkelista on julkaistu aiemmin kirjoittajan tekstissä ”EMU, kamppailu talouspolitiikan väli-
neistä ja euron tulevaisuus” (Holappa 2014).

Eurokriisin taloudellinen hinta oli massiivinen. Euroalueen työttömyysaste nousi pahimmillaan yli 12 prosenttiin ja rahaliiton bruttokansantuote supistui yhtäjaksoisesti vuoden 2011 lopulta aina vuoden 2013 puolenvälin tienoille saakka.

Pahimpaan kriisiin ajautuneissa talouksissa eurolaman hinta on ollut kuitenkin paljon kovempi. Esimerkiksi Kreikassa ja Espanjassa työttömyysaste on maaliskuussa 2016 edelleen yli 20 prosentissa. Molemmissa maissa se on pahimmillaan käynyt lähes 28 prosentissa.

Kumpikaan maa ei ole edelleenkään saavuttanut finanssikriisiä edeltänyttä bruttokansantuotteen tasoa. Kreikka ei ole toistaiseksi päässyt edes kasvu-uralle, vaan sen talous supistui edelleen vuonna 2015.

Myös Suomi on kärsinyt eurokriisistä huomattavasti. Vuoden 2012 alusta lähtien Suomen talous on supistunut käytännössä yhtäjaksoisesti lukuun ottamatta paria neljänestä, jolloin talous ei kasvanut eikä supistunut. Työttömyysaste on Suomessa jumittunut sitkeästi yli yhdeksään prosenttiin.

Työttömyys ei ole kuitenkaan ainoa eurokriisin aiheuttama sosiaalinen ongelma. Esimerkiksi Marina Karanikolos ym. (2013) ovat osoittaneet, että

talouskuripolitiikka on johtanut muun muassa HIV:n ja muiden infektioautien räjähdyksmäiseen kasvuun etenkin Kreikassa, mutta myös muissa euroalueen kriisimaissa. Lisäksi mielenterveysongelmat ja itsemurhat ovat lisääntyneet selvästi.

Terveysongelmien lisäksi eurokriisi on johtanut myös yleiseen näköalattomuuteen useissa EMU-maissa. Nuorisotyöttömyys on lisääntynyt lähes kaikissa EMU-maissa, mutta massiivinen ongelma siitä on tullut Kreikassa ja Espanjassa. Molemmissa maissa nuorten työttömyysaste on edelleen noin 50 prosentissa.

Eurokriisin akuutein vaihe päättyi vuoden 2012 loppupuolella Euroopan keskuspankin (EKP) julistettua niin sanotun OMT-ohjelmansa (Outright Monetary Transactions). OMT-ohjelmassa EKP lupasi tarvittaessa ostaa rajattomasti eurovaltioiden velkakirjoja, mikä rauhoitti rahoitusmarkkinat. OMT:n julistamisen jälkeen markkinoilla tiedettiin, että eurovaltion konkurssi on käytännössä mahdottomuus¹. Näin ollen käytännössä maksukyvyttömyys Kreikkaa lukuun ottamatta kaikille eurovaltioille oli jälleen tarjolla kohtuuhintaista rahoitusta globaaleilta luottomarkkinoilta.

Vuosi OMT:n julistamisen jälkeen myös reaalityalouden kriisi euroalueella alkoi helpottaa. EMU-alueen talous kääntyi varovaiseen kasvuun vuoden 2013 loppupuolella Yhdysvaltain kotimaisen kysynnän vetämänä. Suurim-

massa osassa jäsenmaista myös työttömyysasteet alkoivat laskea hitaasti.

Vaikka eurokriisin pahin vaihe on toistaiseksi ohitettu, on silti ennenaikaista puhua euroalaman päättymisestä. Koko euroalueen laajuinen työttömyysaste on edelleen yli kymmenessä prosentissa. Samalla hintojen nousu alueella on yhä liian hidasta: vuoden 2016 alussa euroalue on ajautunut jopa deflaatioon. Myös investointiaste on euroalueella jäljessä finanssikriisiä edeltäneestä tasosta.

Euroalueen ongelmat liittyvät yhtäältä jäsenvaltioissa harjoitettuun kiristävään finanssipolitiikkaan (ks. esim. Truger 2013). Toisaalta taustalla on syvempiä euroalueen rakenteellisia valuvikoja, joita ei vielä ole kyetty poistamaan.

Tässä artikkelissa tarkastellaan euroalueen rakenteellisten ongelmien luonetta ja historiaa. Aluksi tarkastellaan, mitkä rakenteelliset seikat selittävät sen, että finanssikriisiä seurannut valtioiden velkaantumisen aiheutti erityisen ongelman nimenomaan euroalueella. Tämän jälkeen analysoidaan euroalueen valuvikojen poliittista ja ideologista taustaa. Artikkelin lopussa käsitellään kriisiä seuranneita korjaustoimia sekä mahdollisia ratkaisuja keskeisimpiin rakenteellisiin ongelmiin.

EUROALUEEN RAKENTEELLISET VALUVIAT

Euroalueen talouskriisi toi EMUn rakenteelliset ongelmat selvästi esiin. Talouskriisin välittömät syyt liittyvät vuosien 2007–2009 globaaliin finanssikriisiin ja

1. OMT:tä aiemmin EKP toteutti myös määrällisesti rajoitetun velkakirjojen osto-ohjelman, jonka vaikutukset jäivät kuitenkin vähäisemmiksi.

EMUn valuviat

- Valtioiden keskuspankkirahoituksen kieltö
- Vaihtotaseiden epätasapainot
- Talouskurisäännöt
- Rahapolitiikan ja finanssipolitiikan erottaminen

sen aiheuttamaan julkisen velkaantumisen kasvuun. Julkisen talouden velkaantumisasteet kuitenkin kasvoivat kaikkialla länsimaissa finanssikriisin jälkeen. Näin ollen on syytä kysyä, minkä vuoksi julkinen velkaantuminen johti rahoituskriisiin euroalueella, mutta ei juuri muissa läntisissä talouksissa.

Kysymys on olennainen, koska esimerkiksi vuonna 2010 Kreikan julkinen velkaantumisaste oli hiukan alle 150 prosenttia², kun taas esimerkiksi Japanin velkaantumisaste oli lähellä 200 prosenttia. Tästä huolimatta juuri Kreikka ajautui rahoituskriisiin, mutta Japani sai markkinoilta käytännössä ilmaista lainaa.

EMU-valtiot erottaa lähes kaikista muista länsivaltioista se, että ne ovat luopuneet rahapoliittisesta suvereniteetistaan. Rahapoliittisesti suvereeneilla valtioilla on kolme piirrettä. Ensinnäkin ne laskevat liikkeelle oman valuuttansa. Toiseksi niiden julkinen velka on otettu kokonaan tai lähes kokonaan omassa valuutassa. Kolmanneksi rahapoliittisesti suverenit valtiot käyttävät kelluvaa valuuttakurssia. (Ks. esim. Wray 2012.)

Rahapoliittisesti suverenit valtiot eivät voi koskaan ajautua maksukyvyt-

tömiksi. Koska niiden velka on määritelty siinä valuutassa, jota ne laskevat liikkeelle, ne voivat viimeistään oman keskuspankkinsa rahoitustuella selviytyä kaikista maksuvelvoitteista³. Tämä on myös laajasti rahoitusmarkkinoiden tiedossa, minkä vuoksi rahapoliittisesti suverenit valtiot saavat markkinoilta edullista lainaa, vaikka ne olisivat raskeasti velkaantuneita.

Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, että rahapoliittisesti suverenien valtioiden kulutukselle ei olisi muita rajoitteita. Liiallinen julkinen kulutus saattaa toisinaan johtaa esimerkiksi vaihtotaseen epätasapainoon ja siitä seuraavaan valuuttakurssin heikentymiseen, mikä taas johtaa inflaation kiihtymiseen ja vaikeuttaa ulkomaisien hyödykkeiden hankintaa. Toisaalta inflaatio saattaa kiihtyä haitallisesti myös, jos liiallisella julkisella kysyntästimulaatiolla painetaan työttömyysaste lähelle täystyöllisyyttä ilman tarpeellisia inflaationhallintamekanismeja⁴.

Olennaista on kuitenkin se, että julkinen velkaantuminen ei itsessään voi olla ongelma rahapoliittisesti suvereeneille

3. Joissakin valtioissa julkisen kulutuksen suora keskuspankkirahoitus on kielletty, mutta tarvittaessa tällaiset säädökset voidaan kumota poliittisilla päätöksillä. Olennaista on se, että rahapoliittisesti suvereeni valtio voi kuluttaa juuri niin paljon kuin se itse haluaa. Jos se haluaa luoda omaa kulutustaan rajoittavaa säännöstöä, tämäkin on mahdollista. Mitään globaalien rahoitusmarkkinoiden tai muiden markkinavoi-
mien aiheuttamaa pakkoa tällaisen säännöstön luomiseksi ei kuitenkaan ole olemassa.

4. Muun muassa Ahokas ja Holappa (2014, 319–321) ovat kuvanneet keynesiläisen täystyöllisyyspolitiikan kanssa yhteensopivia palkkainflaation hallintamekanismeja.

2. Tuohon aikaan Kreikan julkinen velkaantumisaste arvioitiin vieläpä paljon tätä lukemaa pienemmäksi tilastointi- ja kirjanpitolaiminlyöntien vuoksi.

valtioille. Sen sijaan rahapoliittisesta suvereniteetistaan luopuneet valtiot ovat jatkuvasti riippuvaisia rahoitusmarkkinoiden luottamuksesta. Jos rahapoliittisesta suvereniteetistaan luopuneen valtion julkinen velkaantuminen kasvaa voimakkaasti eikä se kykene tasapainottamaan budjettiaan viimeistään muutaman vuoden aikavälillä, saattavat markkinat menettää luottamuksen tällaista valtiota kohtaan. Pahimmassa tapauksessa luottamuksen menetys voi jopa estää rahoituksen hankkimisen globaaleilta luottomarkkinoilta. Juuri näin kävi euroalueen kriisivaltioille.

Näin ollen euroalueen perimmäisenä ongelmana voidaan pitää sitä, ettei suora keskuspankkirahoitus ole mahdollista. Euroalueella on toki ylikansallinen keskuspankki, mutta sitä ei ole alistettu yhdenkään yksittäisen jäsenvaltion palvelukseen. Niinpä mikään yksittäinen valtio ei voi luottaa saavansa aina tarvittaessa rahoitusta EKP:stä. Lisäksi EKP:ltä on erikseen kielletty jäsenvaltioiden ja muiden julkisyhteisöjen rahoitus.

On toisaalta syytä muistaa, että edes kaikki eurovaltiot eivät ajautuneet rahoituskriisiin rahapoliittisen suvereniteetin puuttumisesta huolimatta. Rahapoliittisen suvereniteetin puute ei tietenkään automaattisesti johda valtion rahoituskriisiin. Ongelmia saattaa kuitenkin ilmetä, jos rahapoliittisesta suvereniteetista luopunut valtio on velkaantunut pitkään ja jos sen talous näissä olosuhteissa alkaa vielä supistua.

Pitkään jatkunut julkisen talouden alijäämäisyys on yleensä mahdollista vain, jos maan vaihtotasekin on ollut pitkään alijäämäinen. Vaihtotaseen alijäämät koituvat aina joko vähintään yksityi-

sen tai julkisen sektorin alijäämiksi.

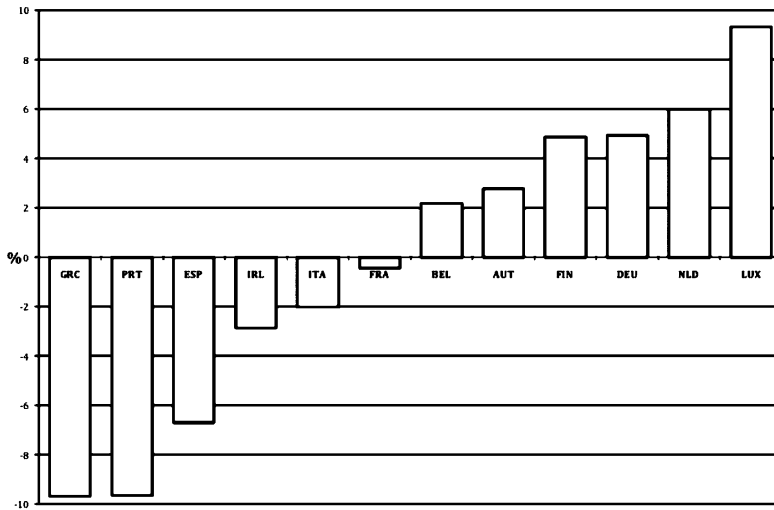
Sen sijaan julkisen sektorin alijäämäisyys tasapainoisen vaihtotaseen olosuhteissa stimuloi yleensä yksityistä kulutus- ja investointihalukkuutta. Näin ollen tasapainoisen vaihtotaseen oloissa julkisen sektorin alijäämäisyys jäänee useimmiten tilapäiseksi ilmiöksi sen elvyttävän vaikutuksen ansiosta⁵.

Onkin syytä ottaa huomioon, että kaikki pahimpaan kriisiin ajautuneet euromaat olivat kerryttäneet pitkäaikaisia vaihtotaseen alijäämiä (ks. kuvio 1). Näin ollen sellaiset euromaat, jotka olivat pääosin onnistuneet pitämään vaihtotaseensa tasapainossa tai ylijäämäisenä olivat onnistuneet säilyttämään rahoitusmarkkinoiden luottamuksen⁶.

Eurojärjestelmän ongelma on kuitenkin siinä, että tiiviisti integroituneella talousalueella kustannuskilpailukyvyyn parantamiseen perustuva talouspolitiikka heikentää kauppakumppanimaiden vientinäkymiä, sillä käytännössä tällainen politiikka tarkoittaa kotimaisen kysynnän ja palkkojen kasvun rajoittamista. Näin ollen esimerkiksi isoista vaihtotaseen ylijäämistä pitkään nauttineen Saksan talouspolitiikka on nojannut siihen, että muualla euroalueella kotimainen kysyntä ja julkiset alijäämät

5. Julkisen sektorin alijäämäisyys täystyölisyystilanteessa johtaa kuitenkin inflaation kiihtymiseen ja lopulta taantumaan. Täystyölisyyttä voidaan kuitenkin pitää kapitalistisessa talousjärjestelmässä poikkeustilanteena.

6. Tosin Espanjan talouskriisi oli luonteeltaan enemmän yksityisen sektorin rahoitusmarkkinakriisi kuin vaihtotaseen vajeesta seurannut julkisen talouden kriisi. Rahoitusmarkkinakriisit voivat myös pakottaa euromaat mittaviin julkisen talouden alijäämiin.

Kuvio 1. Euroalueen jäsenmaiden keskimääräisiä vaihtotaseita 2002–09 (prosenttia BKT:stä).
Lähde: Maailmanpankki

ovat kasvaneet rivakasti samalla, kun sen omat kotimarkkinat ovat olleet stagnaatiassa (taloudellisen pysähtyneisyyden tilassa). (Ks. esim. Bibow 2012.)

Toisin sanoen nykyisessä eurojärjestelmässä osa jäsenvaltioista ajautuu väistämättä heikkoon rahoitusasemaan, jos edes osa jäsenmaista perustaa talouspolitiikkansa kustannuskilpailukyvyyn parantamisen varaan. Toisaalta edes ylijäämäinen vaihtotase ei välttämättä pelasta valtiota rahoituskriisiltä. On periaatteessa mahdollista, että esimerkiksi rahoitusmarkkinakriisin vuoksi vaihtotaseeltaan ylijäämäinenkin valtio ajautuu mittaviin julkisen talouden alijäämiin sekä kasvavan julkisen velkaantumisasasteen uralle.

Nämä ongelmat ovat viime kädessä seurausta siitä, että EMU-jäsenyys heikensi eurovaltioiden velkakestävyyttä. Kun aiemmista valuutan liikkeellelaskijoista tuli pelkkiä valuutan käyttäjiä, tuli myös niiden maksukyvyttömyys mahdolliseksi.

Ongelma olisi voitu ylittää sallimalla

jäsenvaltioiden suora keskuspankki-rahoitus tai luomalla jokin euroalueen yhteinen finanssipoliittinen toimija, jolle EKP olisi alistettu. EMUa luotaessa toimittiin kuitenkin tismalleen päinvastoin. EU:n perussopimuksessa nimenomaisesti kiellettiin EKP:tä rahoittamasta suoraan julkisyhteisöjä. Samalla luotiin ylikansallinen rahapoliittinen toimija (EKP) ilman ylikansallista finanssipoliittista auktoriteettia, jolle se olisi alistettu.

Näin EMUn sisälle synnytetettiin rakenteellinen valuvika, joka väistämättä johtaisi vakavaan rahoituskriisiin, kun naapurinkuppauskilpailun hävinneiden jäsenvaltioiden julkisen talouden alijäämät ja velkaantumisasasteet kasvaisivat tarpeeksi. Kriisi ratkaistiin hetkellisesti EKP:n OMT-ohjelman avulla, mutta sekään ei poistanut euroalueen rakenteellisia valuvikoja. Suora keskuspankkirahoitus on edelleen kielletty EMUssa, minkä vuoksi OMT:stä ei voida tehdä pysyvää ohjelmaa ja val-

tioiden on käytännössä alistuttava tiukoihin vyönkiristysehtoihin saadakseen OMT-rahoitusta⁷.

Hyvä kysymys onkin, minkä vuoksi eurojärjestelmään jätettiin mittavia rakenteellisia ongelmia. Tätä kysymystä tarkastellaan seuraavaksi. Tarkastelu aloitetaan käymällä läpi Ranskan ja Saksan talouspoliittisten traditioiden välisiä eroja. Nämä erot selittävät suurelta osin sen, miksi EMU luotiin, vaikka järjestelmään sisältyi ilmeisiä valuvikoja.

VALUVIKOJEN HISTORIALLINEN TAUSTA

Euroalueen valuvikojen syntyminen poliittiset syyt liittyvät suurelta osin Euroopan unionin keskeisten valtakusten eli (Länsi-)Saksan ja Ranskan talouspolitiikan traditioiden eroihin. Toisen maailmansodan jälkeen Ranskan talouspolitiikassa vaikuttivat keskeisesti suunnittelua, kysynnänsäätelyä ja julkisia investointeja korostaneet ajattelutavat. Sen sijaan saksalainen talouspoliittinen ajattelu korosti silloinkin vakaan rahapolitiikan, alhaisen inflaation, kustannuskilpailukyvyyn ja kilpailullisten markkinoiden merkitystä.

Ranskan toisen maailmansodan jälkeistä talouspolitiikkaa määrittänyt pyrkimys nopeasti jälleenrakentaa ja uudelleenteollistaa sodassa tuhoutunut

talousjärjestelmä. Ranskan talous oli rapautunut pahasti sodassa, joten valtion oli otettava jälleenrakentamisesta päävastuu. Tarvittavien jättimäisten investointien toteuttaminen yksityisesti ei olisi ollut realistista.

Toisen maailmansodan jälkeen Ranskan talouspolitiikka rakentui niin sanotun indikatiivisen suunnittelun varaan. Käytännössä se tarkoitti useiden vuosien mittaisten talouspolitiikan ohjausohjelmien valmistelusta. Ohjelmat saattoivat sisältää toimenpidekokonaisuuksia, joilla pyrittiin lisäämään investointeja joillakin tuotannon aloilla tai muokkaamaan elinkeinorakennetta. Ohjelmissa määriteltiin muun muassa millaisia investointeja Ranskan valtion yhtiöt tekisivät, miten ne rahoitettaisiin ja millaista budjettipolitiikkaa valtio harjoittaisi. Indikatiivisen suunnittelun ajatus oli eräänlainen markkinatalouden ja suunnitelmatalouden hybridi: talousjärjestelmä toimi pääosin markkinaehtoisesti, mutta valtio pyrki interventioillaan voimakkaasti ohjaamaan ja vakauttamaan sen toimintaa. (Ks. esim. Kindleberger 1967.)

Indikatiivisen suunnittelun talousteoreettinen perusta nojasi suurelta osin John Maynard Keynesin talusteoriaan. Koska keskusjohtoinen suunnittelupolitiikka katsottiin sodasta pahasti kärsineessä Ranskassa välttämättömäksi, tarvittiin talusteoriaa, joka oli yhteensopivaa suunnitteluorientaation kanssa. Usklassinen taloustiede ei tarjonnut Ranskan talouden suunnitteluelimille samassa määrin apua, koska esimerkiksi luoton säännöstely, julkinen investointipolitiikka ja muu kysynnänsäätely olivat

7. Käytännössä ehdot tulevat siitä, että OMT-tuen saamiseksi valtion on pitänyt hakea tukea myös Euroopan vakauseränsäätelmästä (EVM). EVM-tuen saaminen taas ainakin tällä hetkellä edellyttää tiukan talouskurinlinjan noudattamista.

sen näkökulmasta hyödyllisiä politiikka-
valintoja korkeintaan lyhyellä aikavälillä.
Niinpä monet vaikutusvaltaiset ranska-
laiset hallintovirkamiehet perehtyivätkin
jo ennen toisen maailmansodan päättymistä
Keynesiin. Saksan kukistumisen jälkeen he
saivat vastuulleen Ranskan talouspolitiikan
ohjaamisen. (Boyer 1985, 80–89.)

Robert Boyerin (1985) mukaan Ranskan
talouspolitiikkaa ohjasikin toisesta maailmansodasta
aina 1980-luvun alkuun saakka Keynesiltä
lainattu ajatus, jonka mukaan kokonaistuotannon
ja työllisyyden kehitystä määrittelee kulloinkin
vallitseva efektiivisen kysynnän taso. Koska
efektiiviseen kysyntään voidaan vaikuttaa
aktiivisella finanssi- ja rahapolitiikalla,
ohitti kysynnänsäätely Ranskassa tavoitteena
sekä budjettitasapainon saavuttamisen että
hintavakauden ylläpitämisen.

Kokonaisuudessaan Ranskan talouspolitiittisessa
ajattelussa korostui voimakkaasti monipuolisen
kotimaisen tuotannon ja kotimaisen kysynnän
merkitys. Tämä näkyi myös Ranskan talousulko-
politiikassa, sillä se oli pitkään melko haluton
siirtämään talouspoliittista päättävältä
ylikansalliselle tasolle (Maes 2004, 24).
Talousulkopolitiikassaan Ranska keskittyikin
edistämään kansainvälisen valuuttajärjestelmän
vakautta ja kaupan epätasapainoja stabiloivien
ratkaisujen kehittämistä (Boyer 1985, 91–93).

Myös Euroopan taloudellisessa integraatiossa
Ranska pyrki systemaattisesti saamaan
aikaiseksi järjestelyitä, jotka olisivat
vakauttaneet eurooppalaisia valuuttakursseja.
Tämä oli ymmärret-

tävää, koska jatkuvaan täystyöllisyyteen
nojaava kysynnänsäätelypolitiikka voi
toisinaan aiheuttaa paineita nimenomaan
valuuttakurssille: jos kotimainen kysyntä
kasvaa ulkomaista kysyntää voimakkaammin,
voi tämä johtaa vaihtotaseen ja siten
mahdollisesti myös valuuttakurssin
heikentymiseen.

Keskusjohtoisen talouspolitiikan suosio oli
toisen maailmansodan jälkeisessä Länsi-Saksassa
paljon vähäisempää kuin Ranskassa. Länsi-Saksassa
katsottiin, että natsien valtaannousu onnistui
suurelta osin vallan keskittämisen ansiosta.
Sodanjälkeisessä Saksassa yhteiskunta haluttiin
muovata sellaiseksi, että vastavallan
keskittäminen ei olisi enää mahdollista.
(Maes 2004, 24–25.)

Tämän vuoksi talouspolitiikkaa nousi ohjaamaan
keynesiläisyyden sijaan ordoliberalistinen
ajattelutapa. Taloustieteilijä Walter Euckenin
ympäri kehittyneen ordoliberalismin korosti
eri instituutioiden välisten tehtävien ja
valtaresurssien tarkkaa jakamista.

Rahapolitiikasta vastaamaan asetettiin
poliittisesta ohjauksesta irrotettu keskuspankki,
jonka ainoaksi tehtäväksi määrättiin
hintavakauden ylläpito. Hallituksen
vastuulla oli finanssipolitiikka, mutta
senkin piti tapahtua tasapainotetun
budjetin puitteissa. Palkanmuodotuksesta
vastasivat työmarkkinajärjestöt, joiden
tavoitteena oli ylläpitää Saksan kilpailukykyä
tukevaa maltillista palkkapolitiikkaa.
Vallanjako talouspolitiikan eri instituutioiden
välillä oli määritelty yksityiskohtaisesti
laeissa ja jokaisen instituution toimintaa
ohjasivat sen omat sisäiset säännöt.
(Ks. esim. Tietmayer 1999.)

Tasapainotettuihin budjetteihin ja hintavakauteen perustunut talouspolitiikka ei voinut tukea kotimaista kysyntää, joten Saksan taloudesta tuli jo varhain hyvin vientiriippuvainen. Tiukka ordoliberali säännöstö loikin erinomaisten pohjan Saksan vientiteollisuuden kukoistukselle, sillä jo 1950-luvulta alkaen Saksassa onnistuttiin pitämään inflaatio kilpailijamaita alemmalla tasolla (Bibow 2013, 8). Näin Saksa sai vaihtotaseensa ylijäämäiseksi ja onnistui kompensoimaan kotimaisen kysynnän kasvua rajoitettavaa talouspolitiikkaansa vahvalla ulkomaisella kysynnällä.

Koska Saksan talouspolitiikka ei rakentunut kotimaisen kysynnän varaan, oli Saksa jo varhain Ranskaa suopeampi Euroopan taloudelliselle integraatiolle (ks. esim. Maes 2004, 24–26). Se ei katsonut menettävänsä talouspolitiikan ohjaamisen kannalta välttämättömiä työkaluja, vaikka Euroopan talousintegraatiota syvennettäisiinkin. Saksassa katsottiinkin laajasti, että sen intresseissä oli tukea kaikilla aloilla Euroopan yhdentymistä. Sen uskottiin parantavan toisen maailmansodan myötä viilentyneitä Ranska-suhteita ja palauttavan Saksan osaksi läntistä arvo- ja turvallisuusyhteisöä.

Toisen maailmansodan jälkeisenä aikana Saksan ja Ranskan talouspolitiikan traditiot erosivat toisistaan lähes täydellisesti. Ranskan talouspolitiikka nojasi indikatiiviseen suunnitteluun ja keynesiläisyyteen, kun taas Saksassa talouspolitiikka rakennettiin ordoliberalismin ja vientivetoisen kasvun varaan.

Molemmat talouspolitiikan mallit olivat pitkään hyvin menestyksekkäitä.

Vuosina 1950–1960 Ranskan talous kasvoi keskimäärin 4,6 prosentin vauhtia työttömyysasteen ollessa keskimäärin 1,5 prosentissa. Saksassa vuosina 1950–1960 talous kasvoi peräti 8,2 prosentin keskimääräistä vuosivauhtia ja työttömyysaste oli keskimäärin 5,7 prosentissa. Aikavälillä 1961–1973 Ranskan talous kasvoi vuosittain keskimäärin 5,7 prosentin vauhtia ja työttömyysaste oli kahdessa prosentissa. Saksan kasvu hidastui tuona aikana hiukan 4,4 prosenttiin, mutta keskimääräinen työttömyysaste tippui hämmästyttävään 0,7 prosentin lukemaan. (Bibow 2013, 10.)

Molempien talouspoliittisten traditioiden menestyksekkäisyys koitui kuitenkin Euroopan talousintegraation tappioksi. Kumpikaan maa ei ollut valmis hyväksymään sellaisia ylikansallisia järjestelyitä, jotka olisivat ristiriidassa niiden kasvumallien kanssa. Näin ollen kehitys kohden Euroopan talous- ja rahaliittoa oli hidasta, vaikka etenkin Saksa suhtautui siihen sinänsä myönteisesti.

1960-luvun lopulta 1970-luvun alkuun Euroopan unionia edeltäneen Euroopan yhteisön puitteissa yritettiinkin kolmeen otteeseen perustaa talous- ja rahaliittoa, mutta pyrkimykset kaatuivat aina lopulta Ranskan ja Saksan erimielisyyksiin. Integraatiopyrkimysten taustalla oli alun perin ennen kaikkea epäluottamus maailmantalouden hallintarakenteena toiminutta Bretton Woods -järjestelmää kohtaan.

Bretton Woods -järjestelmän keskusvaluuttana oli Yhdysvaltain dollari, jonka arvo oli sidottu kiinteällä kursilla kultaan. Muiden valuuttojen arvot taas oli sidottu kiinteällä vaihtosuhteella

Yhdysvaltain dollariin. Järjestelmä oli jo lähtökohdiltaan hauras, sillä talouskasvu Yhdysvalloissa johtaisi lähes väistämättä myös kierrossa olevien dollareiden määrän kasvuun, mutta Yhdysvaltain kulta- varannot taas eivät kasvaisi samassa suhteessa. (Maes 2004, 27–29.)

Bretton Woods -järjestelmän ongelmien vuoksi myös Länsi-Saksa pyrki aktiivisesti edistämään Euroopan talous-integraatiota ulkopoliittisista syistä. Saksa näki talous- ja rahaliiton perustamisen mahdollisuutena osoittaa sitoutumistaan läntisten maiden koalitiioon.

Tämä oli ollut Saksan ulkopoliittikkaa ohjaava päälinja jo toisesta maailmasodasta lähtien, mutta Willy Brandtin nousu Saksan liittokansleriksi vuonna 1969 teki tavoitteesta entistäkin tärkeämmän (Eichengreen 2010). Brandt oli aloittanut näyttävästi uuden idänpolitiikkansa, jonka myötä Länsi-Saksa muun muassa tunnusti DDR:n ja hyväksyi maiden välisten diplomaattisten suhteiden käynnistämisen. Uuden idänpolitiikan vastapainoksi tarvittiin entistä voimakkaampaa länsi-integraatiota, joten talous- ja rahaliiton edistäminen sopi erinomaisesti Brandtin suunnitelmiin.

Näin ollen jo Haagin huippukokouksessa vuonna 1969 asetettiin tavoitteeksi täysimittaisen talous- ja rahaliiton perustaminen. Heti vuonna 1970 talous- ja rahaliiton synnyttämistä valmistelemaan perustettiin Luxemburgin pääministerin Pierre Wernerin johtama komitea.

Komiteassa erityisesti Saksalla oli huomattava painoarvo, minkä vuoksi sen lopullisessa esityksessä oli runsaasti Saksan toivomia piirteitä. Wernerin komitea muun muassa edellytti tulevia

jäsenmaita sopeuttamaan budjettejaan tiukalla talouspolitiikalla (Euroopan komissio 1970). Saksa toivoi tätä, koska se ei halunnut joutua uudessa talous- ja rahaliitossa rahoittamaan muiden maiden alijäämiä.⁸

Ranska taas ei pitänyt täysimääräistä talous- ja rahaliittoa ylipäätään erityisen houkuttelevana tavoitteena vielä 1970-luvun alussa. Saksan vaatimus tiukasta finanssipolitiikasta ei kelvannut sille lainkaan, minkä vuoksi Wernerin komitean kunnianhimoinen tavoite jäi toteutumatta.

Seuraavan kerran Euroopan talous- ja rahaliittoa yritettiin perustaa vuonna 1971 Bretton Woods -järjestelmän kaatumisen jälkeen. Silloin luotiin ”käärmeeksi tunnelissa” nimetty järjestelmä, jolla yritettiin turvata valuuttakurssien vakaus turbulentissa tilanteessa. Järjestelmän ideana oli se, että EY-maiden valuuttakurssit saivat vaihdella vain 2,25 prosenttia suuntaansa.

Järjestelmä kuitenkin vahvisti Saksan vientilyivoimaa, sillä nyt muut maat eivät kyenneet tasoittamaan tilannetta merkittävästi enää edes devalvaatioilla. Niinpä Ranska ja monet muutkin maat irtaantuivat valuuttakäärmeestä tasaisin väliajoin eikä se muodostanut kestävää pohjaa tiiviimmälle integraatiolle.

Kolmannen kerran Euroopan talous- ja rahaliittoa yritettiin saada pystyyn vuonna 1978, kun Eurooppaan valuuttajärjestelmä EMS perustettiin. EMS oli periaatteessa jatkoa valuuttakäärmeelle, mutta järjestelmästä yritettiin tehdä nyt

8. Aiemmistä pyrkimyksistä luoda Euroopan talous- ja rahaliitto ks. tarkemmin Holappa (2014, 168–172).

kestävämpi ylikansallisen tukirahaston avulla. EMS:n tausta-ajatuksena oli se, että maat olivat poistuneet valuuttakäärmeestä, koska ne eivät olleet halukkaita puolustamaan talouskuripolitiikalla valuuttakurssiaan. Tukirahaston myötä jäsenmaiden ei periaatteessa tarvinnut ryhtyä yhtä tiukkaan talouspolitiikkaan, koska valuuttakurssia voitaisiin tukea myös ylikansallisilla tukioistoilla.

Lopulta tukirahasto osoittautui kuitenkin liian pieneksi. Jo ensimmäisten vuosien aikana monien jäsenmaiden valuuttoja jouduttiin devalvoimaan eikä jäsenmaiden keskinäinen talouspoliittinen koordinaatio onnistunut. EMS-järjestelmä jäi voimaan, mutta hauras järjestelmä ei tarjonnut uskottavaa pohjaa varsinaisen talous- ja rahaliiton kehitykselle.

Ongelmana oli jatkuvasti se, että Ranska ei halunnut luopua finanssi-poliittisesta liikkumatilastaan. Se piti aktiivista kysynnäsätelypolitiikkaa tärkeänä oman kasvumallinsa kannalta eikä sen vuoksi ollut valmis kuin valuuttakurssikoordinaatioon. Valuuttakurssijärjestelmät osoittautuivat kuitenkin hauraiksi, koska EY-maiden väliset vaihtotaseiden epätasapainot olivat suuria. Uuden vakautusrahaston varat eivät riittäneet estämään devalvaatioita ja ajoittaisia poistumisia EMS-valuuttaputkesta.

Kehitys kohden talous- ja rahaliittoa sai todellista vauhtia vasta, kun Ranska muutti talouspoliittista strategiaansa. Seuraavaksi tarkastelenkin Ranskan talouspolitiikassa 1980-luvun alussa tapahtunutta U-käännöstä ja sen vaikutusta EMUn syntymiseen.

RANSKAN TALOUSPOLITIIKAN U-KÄÄNNÖS JA EMUN VALUVIAT

Vuonna 1981 sosialistit voittivat ensimmäistä kertaa Ranskan viidennen tasavallan⁹ historiassa sekä presidentin- että parlamenttivaalit. Sosialistien valta nousun myötä suunnittelu ja keynesiläisyys alkoivat korostua Ranskan talouspolitiikassa yhä selvemmin.

Sosialistit aloittivat presidentti François Mitterrandin johdolla aggressiivisen kysyntästimulaatio- ja kansallistamisohjelman heti valtaan päästyään. Useiden keskeisten yhtiöiden kansallistamispyrkimysten lisäksi ohjelma koostui muun muassa laajasta investointiohjelmasta, muun julkisen kulutuksen lisäämisestä, minimipalkkojen nostamisesta ja veronkevennyksistä (Boyer 1985, 99–102).

Sosialistien politiikka osoittautui aluksi menestyksekkääksi, sillä Ranskan talous kehittyi muuta maailmantaloutta suotuisammin 1980-luvun alussa. Ongelmaksi muodostui kuitenkin muun muassa se, että monet muut maat toipuivat 80-luvun alun taantumasta Ranskaa hitaammin. Näin ollen kokonaiskysynnän kasvu johti Ranskan vaihtotaseen heikentymiseen, kun sen vienti ei kasvanut tuonnin kanssa samaa tahtia. Vaihtotaseen heikentyminen yhdessä Mitterrandin uudistuksista seuranneen sijoittajapaniikin kanssa johtivat frangin vaihtokurssin heikentymiseen ja inflaation nousuun yli kymmeneen prosenttiin.

9. Viidennellä tasavallalla tarkoitetaan vuoden 1958 perustuslakiuudistuksia seurannutta ajanjaksoa Ranskan historiassa.

Vaihtotaseen heikentyminen, inflaation kiihtyminen ja niistä seuranneet kolme peräkkäistä frangin devalvaatiota vähensivät Ranskan houkuttelevuutta globaalien portfoliosijoittajien silmissä. Niinpä Ranskan frangi joutui useiden spekulatiivisten hyökkäyksien kohteeksi ja sen arvo heikentyi entisestään. (Ks. esim. Boyer 1985, 99–102; Abdelal 2007, 58–59; Blik & Parguez 2008.)

Lopulta Mitterrand ja sosialistit ajautuivat tilanteeseen, jossa heidän oli valittava joko EMS-kytkennästä luopuminen ja pääomasääntelyn entistä voimakkaampi lisääminen tai siirtyminen globaaleja rahoitusmarkkinoita miellyttävään vyönkiristyspolitiikkaan. EMS:n hylkääminen olisi antanut Ranskalle lisää talouspoliittista liikkumavaraa, kun sen ei olisi enää tarvinnut puolustaa kiinteää valuuttakurssia. Toisaalta EMS:n hylkääminen olisi saattanut suistaa Ranskan sivuraiteille Euroopan taloudellisessa integraatiossa.

Vyönkiristyspolitiikan kannattajat olivat Mitterrandin hallinnossa etulyöntiasemassa, sillä keynesiläisyyden suosio oli maailmalla vähentynyt Milton Friedmanin ja Robert Lucasin johtaman ortodoksisen talousteoreettisen vallankumouksen myötä. 1970-luvun inflaatio-*piikit* olivat vieneet uskottavuutta keynesiläiseltä politiikalta ja taloustieteellinen yhteisö oli alkanut viehättää monetarismista sekä rationaalisten odotusten teoriasta. Näin ollen Mitterrand teki vuonna 1983 kuuluisan U-käännöksen talouspolitiikassaan (ks. esim. Abdelal 2007, 58–82; Blik & Parguez 2008).

Sisäpolitiikassa U-käännös tarkoitti budjettitasapainoon perustuvan vyön-

kiristyspolitiikan hyväksymistä, luopumista kysynnänsäätelypyrkimyksistä, vientipainotuksen korostumista ja rahoitusmarkkinoiden avaamista (ks. esim. Blik & Parguez 2008). Sillä oli kuitenkin myös suoria vaikutuksia Ranskan Eurooppa-politiikkaan.

Mitterrand ja hänen lähipiirinsä katsoivat, että globalisaation ja vapaiden rahoitusmarkkinoiden aikakaudella keynesiläisen politiikan toteuttaminen oli yhden maan tasolla mahdotonta. He kuitenkin uskoivat, että Euroopan tasolla talouskuripolitiikka ei olisi ainoa vaihtoehto. Tämän vuoksi Mitterrand päätti alkaa systemaattisesti tukea Euroopan taloudellista integraatiota. (Abdelal 2007, 64–65.)

Mitterrand otti politiikkansa painopisteeksi uusien eurooppalaisten institutionaalisten rakenteiden luomisen. Hän katsoi tärkeimmäksi saada aikaiseksi puitteet, jotka mahdollistaisivat globaalin talouden sääntelyn vähintäänkin myöhemmin. Näin ollen Mitterrand oli valmis joustamaan uusien instituutioiden sääntöihin liittyvissä kysymyksissä, jos Ranskan vanha kiistakumppani Saksa suostuisi kuitenkin integraation syventämiseen. (Ks. esim. Ross 1998.)

Keskustelua talous- ja rahaliitosta käytiinkin Euroopassa aktiivisesti koko 1980-luvun ajan. Idea ei kuitenkaan konkretisoitunut ennen 1980-luvun loppua, koska aluksi EY:ssä keskityttiin sisämarkkinoiden kehittämiseen. Kun sisämarkkinaprojekti oli saatu vuonna 1987 voimaansatuneen Euroopan yhtenäisasiakirjan hyväksymisen myötä pitemmälle, alettiin voimia suunnata enemmän talous- ja rahaliitosta käytävään keskusteluun.

Mitterrand otti johtavan roolin EMU-keskustelussa uudelleenvalintansa jälkeen keväällä 1988. Hän ehdotti Saksan liittokanslerille Helmut Kohlille kauppaa, jossa Ranska tarjoutuisi hyväksymään Saksalle tärkeän pääomasääntelyn kieltävän EY-direktiivin, jos Saksa suostuisi aloittamaan neuvottelut täysimittaisen talous- ja rahaliiton perustamisesta (Parsons 2003, 212). Kohl suostui Mitterrandin ehdotukseen ja päätös EMUa valmistelemaan ryhtyvistä komiteasta tehtiin jo kesäkuun 1988 huippukokouksessa. Komitean johtoon valittiin Euroopan komission puheenjohtaja Jacques Delors, joka oli 1980-luvun alussa toiminut myös Mitterrandin valtiovarainministerinä.

EMU-neuvottelut käynnistyivät Saksan kannalta otollisessa tilanteessa. Vahvan D-markan Saksalla ei ollut mitään pakottavaa tarvetta edistää talous- ja rahaliittoa. Ranska taas piti EMUn perustamista lähes välttämättömänä. Näin talous- ja rahaliitosta käytävissä neuvotteluissa Ranska joutui lopulta suostumaan lähes kaikkiin Saksan asettamiin ehtoihin.

Saksaa huoletti erityisesti se, että sen erinomaisesti toiminut kasvumalli saattaisi häiriintyä uuden EKP:n liian löysän rahapolitiikan vuoksi (ks. esim. Bibow 2013, 12). Jos EKP esimerkiksi yrittäisi tukea euroalueen työllisyyttä alentamalla ohjaukorkoiaan, voisi tästä joissakin tapauksissa seurauksena olla inflaation kiihtyminen kaikkialla euroalueella. Hintatason nousu taas haittaisi Saksan vientiteollisuutta, jonka varaan koko saksalainen kasvumalli rakentui.

Niinpä Saksa otti tiukan linjan

Delors'n komiteassa. Komitea koostui Delors'n lisäksi kaikkien EY-maiden keskuspankkien pääjohtajista. Erityisesti Bundesbankin Karl-Otto Pöhlillä oli komiteassa paljon vaikutusvaltaa (Maes 2004, 33). Hän korosti, että EMUn perustamisen välttämättömänä ennakoehdona oli yksimielisyys siitä, että ”rahan arvon vakauden” vaaliminen asetettaisiin uuden keskuspankin keskeisimmäksi tehtäväksi (ks. Pöhl 1989).

Tämä näkemys muodostikin perustan komitean loppuraportille, jossa perustettavan EKP:n ainoaksi tehtäväksi määriteltiin hintavakauden ylläpitäminen (ks. Committee for the Study of Economic and Monetary Union 1989, 21–23). Lisäksi raportissa vaadittiin EKP:lle täydellistä itsenäisyyttä poliittisesta ohjauksesta ja EMUn jäsenvaltioille tiukkoja budjettivajeita sekä julkista velkaa koskevia kriteerejä.

Delors'n komitean linjaukset muodostivat pohjan myös lopulliselle EMU-sopimukselle, joka oli osa vuonna 1992 allekirjoitettua Maastrichtin sopimusta. Ranska yritti neuvotteluissa vielä saattaa EKP:tä edes jonkinlaiseen poliittiseen ohjaukseen, mutta epäonnistui pyrki- myksissään täydellisesti (Bibow 2013, 12). Lopullisesta EMU-sopimuksesta tuli jopa tiukempi kuin mitä Delors'n komiteassa oli kaavailtu.

Ensinnäkin EKP erotettiin kaikesta poliittisesta ohjauksesta. Jopa EKP:n johtokunnan jäsenten erottaminen tehtiin lähes mahdottomaksi. Toiseksi EKP:n ainoaksi tavoitteeksi asetettiin hintavakauden ylläpitäminen. Muiden keskuspankkien tavoitteistoon kuuluu yleensä myös työllisyyden tukeminen, mutta

EKP:lla ei tällaista velvoitetta ole. Kolmanneksi pankilta myös kiellettiin jäsenmaiden tai minkään muidenkaan julkisyhteisöjen luotottaminen.

Suoran keskuspankkirahoituksen kieltö herätti tietenkin pelkoja siitä, miten jäsenvaltiot voisivat selvittää kasvavista budjettialijäämistä tai suuresta julkisesta velasta. Maastrichtin sopimuksessa kehitetty ratkaisu oli yksinkertainen: ne kiellettäisiin. Vakaus- ja kasvusopimuksen perusteella jäsenvaltioiden vuotuiset budjettialijäämät saisivat olla enimmillään kolme prosenttia bruttokansantuotteesta ja julkista velkaa voisi olla maksimissaan 60 prosenttia bruttokansantuotteesta.

Tiukkojen kriteerien tavoitteena oli luoda euroalueelle rahapoliittista vakautta ja mahdollistaa Saksan vientivetoisen kasvu myös jatkossa. Kriteerien ongelmana oli kuitenkin se, että ne olivat yhteensopivia ainoastaan vientivetoisen kasvustrategian kanssa. Kotimaiseen kysyntään nojaava kasvustrategia edellyttäisi ajoittain mittaviakin budjettialijäämiä. Kaikki euromaat eivät taas voisi samanaikaisesti perustaa talouspolitiikkaansa viennin varaan. Se johtaisi tilanteeseen, jossa kokonaisyhteistyön kehitys euroalueella jäisi vaatimattomaksi.

Toisaalta vaikka kaikki euromaat olisivatkin valinneet vientivetoisen kasvustrategian, olisi osasta jäsenmaita tullut joka tapauksessa kilpailukykyisempiä kuin toisista. Vaihtotaseen vajeista kärsivien maiden julkinen velka kasvaisi väistämättä ennemmin tai myöhemmin, kuten artikkelin alussa osoitettiin. Näin ollen EMU-järjestelmä olisi vaatinut

valtioiden velkakestävyyttä parantavia ratkaisuja.

Ongelmien taustalla oli kyvyttömyys sovittaa yhteen Ranskan vaatimukset integraation institutionaalista tasosta ja Saksan vaatimukset integraation sisällöstä. Yhtenäinen talous- ja rahaliitto olisi kuitenkin edellyttänyt rahapoliittisen suvereniteetin mahdollistamista joko valtiotasolla tai ylikansallisesti.

Periaatteessa tämä tarkoittaisi joko valtioiden suoran keskuspankkirahoituksen turvaamista tai ylikansallisen finanssipoliittisen toimijan (euroalueen valtiovarainministeriön) perustamista. Vaihtoehdot eivät kuitenkaan kelvanneet Saksalle, koska se hyväksyi vain vientivetoisen kasvumallin kanssa sopuosinnussa olevan institutionaalisen järjestyksen. Suora keskuspankkirahoitus tai euroalueen valtiovarainministeriö eivät tietenkään varmuudella johtaisi inflaation kiihtymiseen, mutta tämä mahdollisuus oli kuitenkin olemassa. Saksa taas halusi takeet siitä, että sen vientimenestys ei kärsisi uuden talous- ja rahaliiton takia.

Näin ollen eurokriisin siemen kylvettiin jo EMUn perustamisneuvotteluissa. Kriisin välttäminen olisi ollut mahdollista, jos Ranska olisi tyytynyt hiukan vähemmän kunnianhimoiseen eurooppalaisen valuuttaintegraation muotoon. Toisaalta sen välttäminen olisi ollut mahdollista myös, jos Saksa olisi ollut valmis joustamaan jyrkän ortodoksisista talouspolitiikan sisältöön liittyvistä vaatimuksistaan. Kun eurooppalainen talousintegraatio perustettiin Ranskan vaatimuksille integraation tasosta ja Saksan vaatimuksille integraation sisällöstä oli kriisi kuitenkin valmis.

ONKO VALUVIAT ONNISTUTTU KORJAAMAAN?

EMUn sääntöjä on uudistettu merkittävästi eurokriisin alkamisen jälkeen. Lisäksi käynnissä on edelleen olennaisia uudistusprosesseja. Seuraavaksi tarkastellaan, miten tehdyt ja suunnitteilla olevat uudistukset ovat vaikuttaneet tai vaikuttavat EMUn keskeisimpiin rakennevikoihin.

Toteutetut ja esitetyt toimenpiteet voidaan jakaa pankki- ja rahoitustoiminnan uudistuksiin sekä finanssipoliittikkaa koskeviin uudistuksiin. Näiden välimaastossa on ehkä keskeisin uusi reformi, eli Euroopan vakausmekanismi (EVM) perustaminen. EVM voi sekä pääomittaa rahoituskriisiin ajautuneiden jäsenmaiden pankkeja että suoraan rahoittaa valtioita.

EVM ei kuitenkaan ratkaise EMUn keskeisimpiä rakenteellisia ongelmia. Sen ongelmana on ensinnäkin lainoituksen ehdollisuus. Tukilainan saanti EVM:sta edellyttää tiukkaan Euroopan komission luonnostelevaan rakennesopeutusohjelmaan suostumista. Jos alkuperäisenä tavoitteena oli EVM:n kautta ehkäistä talouskriisejä, on talouskasvua heikentävien talouskuriehtojen sisällyttäminen EVM-lainauksen ehtoihin tämän tavoitteen kanssa ristiriidassa. Toiseksi EVM:n lainoituksen kapasiteetti on rajoitettu 500 miljardiin euroon eikä ole takeita, että se riittäisi, mikäli kriisi koettelisi useaa jäsenmaata samanaikaisesti.

Yhä osittain kesken oleva EMUn pankkiunioni puolestaan on pyrkimys parantaa pankki- ja rahoitusjärjestelmän vakautta. Käytännössä pankkiunioni

EMUn keskeiset uudistukset

- Euroopan vakausmekanismi (EVM)
- Pankkiunioni
- Finanssipoliittikan tiukentaminen

tarkoittaa ylikansallista pankkien toiminnan valvontaa sekä mahdollisuutta uudelleenjärjestellä kriisiin ajautuneita pankkeja. Vakausmekanismi ja pankkiunionin lisäksi myös eurooppalaista talletussuojajärjestelmää on harmonisoitu ja tulevaisuudessa pyritään luomaan kokonaan yhtenäinen eurooppalainen talletussuojajärjestelmä (Euroopan komissio 2015).

Pankki- ja rahoitusjärjestelmän uudistukset saattavat parantaa euroalueen rahoitusvakautta, mutta EMUn keskeisimpiä valuvikoja ne eivät ratkaise. On mahdollista, että heikko kysyntätilanne johtaa julkisen sektorin velkataakan kasvuun, vaikka pankkijärjestelmä säilyisikin vakaana. Näin ollen pankkijärjestelmää vakauttavat toimenpiteet eivät automaattisesti paranna EMU-valtioiden velkakestävyyttä.

Julkisen sektorin velkaongelmia on pyritty ratkaisemaan uudella finanssioliittisella normistolla. Vuoden 2011 lopulla voimaan tullut six-pack-lainsäädäntö oli ensimmäinen finanssipoliittikan säännöstöä uudistanut EU-tason lakipaketti. Käytännössä six-pack-normistolla ennen kaikkea tiukennettiin vakaus- ja kasvusopimuksen rikkomisesta seuraavia sanktioita. Nyt esimerkiksi vakaus- ja kasvusopimuksen kriteeristöä rikkova EMU-maa joutuisi tekemään 0,2 prosenttia bruttokansantuotteesta vastaavan talletuksen komission tilille, ellei minis-

terineuvosto määränemmistöllä erikseen kumoa komission linjausta. Talletus voisi muuttua sakoksi, mikäli vakaus- ja kasvusopimuksen kriteerit ylittyisivät pitkään.

Sanktioiden tiukentamisen lisäksi six-pack-lainsäädännössä luotiin myös makrotaloudellisten epävakauksien menettely. Menettelyllä pyritään ennaltaestämään uusien finanssikriisien syntyminen euroalueella. Jokaisen jäsenmaan tilannetta seurataan erityisen tulostaulukon avulla. Taulukossa verrataan jäsenmaiden todellisia lukemia esimerkiksi yksityisen ja julkisen velan, yksityisköyökustannusten, työttömyyden sekä vaihtotaseen osalta ennalta asetettuihin tavoitetasoihin. Pitkään jatkunut erkaantuminen tavoitetasoista voi periaatteessa johtaa jäsenmaalta vaadittavaan pakko-talletukseen tai lopulta myös sakkoon.

Muutama kuukausi six-packin solmimisen jälkeen lähes kaikki¹⁰ EU-maat allekirjoittivat finanssipoliittisen sopimuksen. Kyseessä oli kansainvälinen sopimus, joka ei muodollisesti ole osa EU-lainsäädäntöä mutta joka on tiiviisti yhteydessä EU-sopimusten finanssipoliittiseen sääntelyyn. Sopimuksen keskeisin yksityiskohta oli vakaus- ja kasvusopimuksen julkisen talouden rakenteellisen alijäämän kriteerin muuttaminen.

Vakaus- ja kasvusopimuksessa oli sallittu yhden prosentin rakenteellinen alijäämä kaikille jäsenmaille. Finanssipoliittisessa sopimuksessa kriteeriä kuitenkin muutettiin niin, että ne maat,

joiden julkinen velkaantumistaso ylittää 60 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen, saavat kerryttää enintään puolen prosentin suuruisia rakenteellisia alijäämiä.

Muutos rajoittaa ennen kaikkea pitkittyneeseen taantumaa ajautuneiden maiden finanssipoliittista liikkumatilaa. Koska Euroopan komissio perustaa arvionsa rakenteellisen alijäämän suuruudesta käytännössä edellisten vuosien talouskasvulukemiin, kasvaa laskennallinen rakenteellinen alijäämä useamman vuoden hitaasta talouskasvusta kärsineillä mailla, vaikka kyse olisi vain pitkittyneestä suhdanneongelmasta (ks. esim. Ahokas 2014; Hetemäki 2015). Puolen prosentin rakenteellisen alijäämän rajoite saattaa rikkoontua helposti mailla, jotka kärsivät pitkittyneestä taantumasta.

Hiukan finanssipoliittisen sopimuksen voimaantumisen jälkeen keväällä 2013 voimaan tuli myös niin sanottu two-pack-lakipaketti. Se koostuu kahdesta osasta, joista toinen koskee EVM:lta tai sitä edeltäneiltä instituutioilta lainoja saavien tai saaneiden maiden raportointivelvollisuuksien tiukentamista. Toinen taas koskee komission oikeutta tarkastaa jäsenmaiden hallitusten budjettiehdotukset ennen kuin ne lähetetään kansallisten parlamenttien käsittelyyn. Komissiolla ei ole oikeutta hylätä budjettia, mutta se voi kertoa siitä oman mielipiteensä ennen parlamentaarista käsittelyä.

Finanssipoliittista sääntelyä uudistaneet lakipaketit ja finanssipoliittinen sopimus eivät myöskään ratkaise EMUn keskeisimpiä rakenteellisia valuvikoja.

10. Tsekki ja Iso-Britannia eivät allekirjoittaneet sopimusta.

Uuden finanssipoliittisen sääntelyn ongelmat ovat kolmenlaisia. Ensinnäkin suurin osa finanssipoliittikan uudistuksista tarkoittaa ainoastaan talouskurinormiston tiukentamista. Kireällä finanssipoliitikalla ei voida kuitenkaan ehkäistä esimerkiksi rahoitusmarkkinakuplasta tai vaihtotaseiden epätasapainoista juontuvaa julkista velkaantumista. Lisäksi kireällä finanssipoliitikalla saatetaan monesti vain pahentaa velkaantumisongelmaa. Jos kireä finanssipoliittikka supistaa taloutta voimakkaasti, voi julkisen talouden velkaantumisaste kasvaa, vaikka julkista kulutusta vähennettäisiinkin.

Toiseksi uusi makrotaloudellisten epävakauksien menettely, jossa jäsenmaiden talouslukuja verrataan tavoitearvoihin, on edistysaskel, mutta sellaisena riittämätön. Monet siihen sisältyvät kriteerit ovat niin löysiä, että ne eivät käytännössä estä mitään. Esimerkiksi vaihtotaseen alijäämät saavat olla maksimissaan neljä prosenttia ja ylijäämät jopa kuusi prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen. Toisin sanoen euroalueella sallitaan edelleen erittäin isot vaihtotaseen ylijäämät ja alijäämiä sanktioidaan ylijäämiä ankarammin.

Kolmanneksi mikään finanssipoliittinen uudistus ei ole riittävä niin pitkään, kun rahapolitiikkaa ja finanssipoliittikkaa ei ole yhdistetty vähintäänkin jollain päätöksenteon tasolla. Muussa tapauksessa on aina mahdollista, että julkisen sektorin käytössä olevat varat eivät riitä. Tätä EMUn keskeisintä ongelmaa ei ole edes yritetty korjata uudistuspaketeissa.

Myöskään nyt valmisteilla olevat uudistukset eivät onnistu ratkaisemaan

EMUn olennaisimpia valuvikoja. EMUn uudistusesitykset perustuvat tällä hetkellä Euroopan komission, EKP:n pääjohtajan, Eurooppa-neuvoston puheenjohtajan, euroryhmän puheenjohtajan sekä Euroopan parlamentin puhemiehen yhteisraporttiin (ks. Euroopan komissio 2015).

Uudet esitykset liittyvät suurelta osin jo aiemmin perustetun pankkiunionin loppuunsaattamiseen sekä toisaalta epämääräiseen taluspoliittisen ”koordinaation” lisäämiseen. Finanssipoliittiseen ohjaukseen uudistusesityksissä ehdotetaan yhä tiukempia menettelyitä: vakaus- ja kasvusopimuksen rajoja rikkovilta jäsenmailta vaadittavia toimenpiteitä konkretisoidaan, tehtyjen toimenpiteiden raportointia tiukennetaan ja vuositasen seuranta tuetaan myös monivuotisella seurannalla. Lisäksi halutaan perustaa kansallisia kilpailukykyneuvostoja, jotka arvioisivat taluspoliittikkaa nimenomaan kilpailukyvyn näkökulmasta.

EMUn valuvikojen näkökulmasta olennaisimmat mahdolliset uudistukset liittyvät makrotaloudellisten epävakauksien menettelyyn. On periaatteessa mahdollista kompensoida keskuspankkirahoituksen puuttumisesta seuraavia ongelmia estämällä euroalueen sisäisiä vaihtotaseen epätasapainoja, koska tämä on tehokas keino kitkeä julkisten talouksien pitkäaikaista velkaantumista.

Raportissa makrotaloudellisten epävakauksien menettelyä halutaan vahvistaa lähinnä tiukentamalla epävakausindikaattorien tavoitetasojen rikkomisesta seuraavia prosesseja (ks. Euroopan komissio 2015, 8). Pääon-

gelma epävakausmenettelyssä ei kuitenkaan toistaiseksi liity liian vähäisiin sanktioihin, vaan liian löysään normistoon. Jos suunnattomat vaihtotaseen ylijäämät hyväksytään jatkossakin, pakotetaan euromaat vientikilpailuun toisiaan vastaan. Tämä heikentää sekä euroalueen laajuista kokonaiskysyntää että mahdollistaa vaihtotaseiden epätasapainot jatkossakin.

Toisin sanoen tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että euroalueen keskeisimpiä rakenteellisia ongelmia ei kyetä ratkaisemaan jatkossakaan. Tämä ei tietenkään johda EMUn automaattiseen kaatumiseen tulevaisuudessakaan. Erilaisilla tilapäisratkaisuilla voidaan ylittää myös tulevat talouskriisit. Hyvänä esimerkkinä tällaisesta mielivaltaisesta ratkaisusta on EKP:n OMT-ohjelma, jolla julkisten talouksien rahoituskriisi saatiin päätymään. Toisaalta yhtä lailla selvää on, että EMU ajautuu tulevaisuudessakin vakaviin kriiseihin, jos sen keskeisimpiin valuvikoihin ei kyetä puuttumaan.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä artikkelissa osoitettiin, että nimenomaan eurovaltiot ajautuivat rahoituskriisiin, koska ne olivat EMUun liittyessään hylänneet rahapoliittisen suvereniteettinsa. Niinpä ne eivät voineet enää edes hätätilanteessa turvautua keskuspankkirahoitukseen. Luottomarkkinoilla tämä ymmärrettiin, minkä vuoksi pahasti velkaantuneiden eurovaltioiden velkakirjojen korot nousivat.

Tällaista ongelmaa ei olisi ollut, jos euroalue olisi normaali liittovaltio, jossa

rahapolitiikka on viime kädessä alistettu samantasoiseen demokraattiseen kontrolliin. Euroalueella näin ei kuitenkaan ollut, vaan EKP:tä oli erikseen kielletty luotottamasta jäsenvaltioita tai muitakaan julkisyhteisöjä.

Kollektiivisen finanssipolitiikan puute, rahapolitiikan erottaminen suurelta osin demokraattisesta kontrollista sekä suoran keskuspankkirahoituksen kieltäminen olivat pääasiassa Saksan tahto. Saksa ei halunnut, että sen matalaan inflaatioon ja tiukkaan rahapolitiikkaan perustunut vientivetoinen kasvumalli vaarantuisi. Ranska lopulta hyväksyi Saksan asettamat reunaehdot, koska se piti niin olennaisena ylikansallisen talousintegraation vahvistamista. Ranska toivoi, että se voisi myöhemmin muuttaa talous- ja rahaliiton sisältöä. Näin ei ole kuitenkaan käynyt.

Eurokriisiä seuranneet uudistukset eivät ole onnistuneet poistamaan euroalueen keskeisimpiä valuvikoja. Uudistukset ovat periaatteessa vain vahvistaneet euroalueen entisiä rakenteita. Esimerkiksi julkisen velkaantumisen ongelmaa yritettiin alun perin ratkaista liiallisen velkaantumisen kieltävällä vakausta- ja kasvusopimuksella. Nyt vakausta- ja kasvusopimuksen valvontaa on parannettu, mutta se ei kuitenkaan ratkaise euroalueen valuvikoja, koska ne liittyvät keskuspankkirahoitusmahdollisuuden puuttumiseen ja rahapoliittisesta suvereniteetista luopumiseen.

Parhailtaan valmisteilla olevat uudistukset eivät myöskään tarjoa ratkaisua euroalueen rakenteellisiin ongelmiin. Käytännössä euroalueen perusongelmat voidaan ratkaista vain kahdella tavalla:

joko purkamalla euroalue tai tekemällä siitä liittovaltio. Jos euroalue puretaan, saavat jäsenvaltiot takaisin rahapoliittisen suvereniteettinsa. Jos taas euroalueesta tehdään liittovaltio, syntyy uusi ylikansallinen finanssipoliittinen toimija, joka voi tarvittaessa kuluttaa niin paljon kuin se katsoo tarpeelliseksi.

On poliittinen kysymys, kumpaan suuntaan Euroopassa halutaan kulkea. On kuitenkin tärkeä ymmärtää, että valinta on tehtävä tiivistyvän talousliiton tai eurojärjestelmän purkamisen väliltä. Nykytilanteessa pysyminen ei ole järkevää. Se johtaisi vain uusiin eurokriiseihin jälleen tulevaisuudessa.

LÄHTEET

- Abdelal, Rawi (2007) *Capital Rules: The Construction of Global Finance*. Cambridge / Lontoo: Harvard University Press.
- Ahokas, Jussi (2014) ”Potentiaalinen BKT, rakenteellinen alijäämä ja finanssipoliittikan rajat”, Raha ja talous -blogi 11.11.2014, <http://blogit.image.fi/rahajatalous/potentiaalinen-bkt-rakenteellinen-alijaama-ja-finanssipoliittikan-rajat/>.
- Ahokas, Jussi & Holappa, Lauri (2014) *Rahatalous haltuun: Irti kurjistavasta talouspolitiikasta*. Helsinki: Like.
- Bibow, Jörg (2012) ”The Euro Debt Crisis and Germany’s Euro Trilemma”, Levy Economics Institute Working Paper No. 721.
- Bibow, Jörg (2013) ”On the Franco-German Euro Contradiction and Ultimate Euro Battleground”, Levy Economics Institute Working Paper No. 762.
- Bliek, Jean-Gabriel & Parguez, Alain (2008) ”Mitterrand’s Turn to Conservative Economic: A Revisionist History”, *Challenge* 51 (2), 97–109.
- Boyer, Robert (1985) ”The Influence of Keynes on French Economic Policy: Past and Present”, teoksessa Harold L. Wattel (toim.) *The Policy Consequences of John Maynard Keynes*, 77–115. New York: M. E. Sharpe.
- Committee for the Study of the Economic and Monetary Union (1989) ”Report on Economic and Monetary Union in the European Community”, http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication6161_en.pdf. Tunnettu myös Delors’n raporttina.
- Eichengreen, Barry (2010) *Exorbitant Privilege: The Rise and Fall of the Dollar*. Oxford: Oxford University Press.
- Euroopan komissio (1970) ”Report to the Council and the Commission on the Realization by Stages of Economic and Monetary Union in the Community”, Luxemburg, 8.10.1970. Tunnettu myös Wernerin raporttina.
- Euroopan komissio (2015) ”Euroopan talous- ja rahaliiton viimeistely”, Jean-Claude Juncker tiiviissä yhteistyössä Donald Tuskin, Jeroen Dijsselbloemin, Mario Draghin ja Martin Schulzin kanssa, https://ec.europa.eu/priorities/sites/beta-political/files/5-presidents-report_fi.pdf.
- Hetemäki, Martti (2015) ”Eurokriisin syyt ja euroalueen tulevaisuus”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 111 (1), 16–39.
- Holappa, Lauri (2014) ”EMU, kamppailu talouspolitiikan välineistä ja euron tulevaisuus”, teoksessa Juri Mykkänen & Kari Paakkunainen (toim.) *Johdatus Euroopan unionin politiikkaan*, 156–184. Helsinki: Poliittikan ja talouden tutkimuksen laitoksen julkaisuja 2014:16.
- Karanikolos, Marina & Mladovsky, Philippa & Cylus, Jonathan & Thomason, Sarah & Basu, Sanjay & Stuckler, David & Mackenbach, Johan P. & McKee, Martin (2013) ”Financial crisis, austerity, and health in Europe”, *Lancet* 381 (14), 1323–1331.
- Kindleberger, Charles P. (1967) ”French Planning”, teoksessa Max F. Millikan (toim.) *National Economic Planning*, 279–303. New York / Lontoo: National Bureau of Economic Research / Columbia University Press.
- Maes, Ivo (2004) ”On the Origins of the Franco-German EMU Controversies”, *European Journal of Law and Economics* 17 (1), 21–39.
- Parsons, Craig (2003) *A Certain Idea of Europe*. New York: Cornell University Press.
- Pöhl, Karl-Otto (1989) ”The Further Development of the European Monetary System”, teoksessa Committee for the Study of the Economic and Monetary Union (toim.)

Report on Economic and Monetary Union in the European Community: Collection of Papers, 129–156. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Ross, George (1998) "French Social Democracy and the EMU", University of Oslo, Arena Centre for European Studies Working Paper No. 98/19.

Truger, Achim (2013) "Austerity in the Euro Area: The sad state of economic policy in Germany and the EU", Institute for International Political Economy Berlin Working Paper No. 22/2013.

Wray, L. Randall (2012) *Modern Money Theory. A Primer on Macroeconomics for Sovereign Monetary Systems*. Lontoo: Palgrave Macmillan.

YANIS VAROUFAKIS

Vaatimaton ehdotus

JOHDANTO

Vastustin euron syntyä, koska:

- a. oli varmaa, että rahaliiton ehdotettu arkkitehtuuri tulisi johtamaan pelot-taviin epätasapainoihin, ja
- b. näiden epätasapainojen luomien kuplien puhkeaminen veisi alijäämä-valtiot suureen lamaan ja ylijäämä-valtiot pitkäkestoiseen taantumaan.

Vaikka uskon edelleen, että Euroo-passa olisi tullut vastustaa tätä siirty-mää yhteisvaluuttaan, nyt euron ollessa täällä paluu kansallisiin valuuttoihin ei edesauttaisi demokratiaa, vaan itse asi-assa päin vastoin.

Ajatellaanpa, mitä paluu kansallisva-luuttoihin tarkoittaisi. Manner-Eurooppa jakaantuisi ainakin kahteen blokkiin.

Yksi blokki olisi Reinin itä- ja Alp-pien pohjoispuolella. Se olisi käytän-

Yanis Varoufakis on taloustieteen professori Ateenan yliopistossa ja Kreikan entinen valtiovarainministeri. Osio tästä artikkelista on aiemmin julkaistu liitteenä Varoufakisin kirjassa *And the Weak Suffer What They Must? Europe, Austerity and the Threat to Global Stability* (Bodley Head, 2016). Kirjan liite perustuu Yanis Varoufakisin, Stuart Hollandin ja James K. Galbraithin julkaisuun ”A Modest Proposal for Resolving the Eurozone Crisis” (Varoufakis ym. 2013). Käännös: Tatu Ahponen

nössä Saksan markan vyöhyke. Sen uusi valuutta (tai uuteen Saksan markkaan sidotut eri valuutat) nostaisi arvoaan välittömästi. Tämä veisi Saksan, Hollan-nin, Itävallan, Puolan, Tshekin, Baltian maiden ja Suomen kaltaisten maiden taloudet syvään lamaan. Miljoonat työs-säkäyvät köyhät ”muuttuisivat” työttö-miksi köyhiksi.

Muulla entisellä euroalueella – eten-kin Etelä-Euroopassa – valuutan deval-vaatio johtaisi valtavaan inflaatioon. Näi-den maiden keskuspankit tiukentaisivat rahavarantoa hillitäkseen inflaatiota. Ottaen huomioon, että jo tällä hetkellä työttömyys Euroopassa on jo korkea, näitä maita uhkaa paljon 1970-lukua pahempi stagflaatio (korkean työttömyy-den ja inflaation yhdistelmä).

Jos olen oikeassa, on syytä kysyä: Kuka hyötyy näistä kehityskuluista eni-ten? Edistykselliset voimat? Vasemmisto? Vai rasistinen ja nationalistinen oikeisto? Vastaus lienee selvä.

Meidän ei tulisi koskaan alistua uhkauksiin euroalueesta erottami-sesta (Euroopan demokratian vastai-sen eliitin toimesta), jos emme hyväksy Bryssel–Frankfurt–Berliini-akselilta tulevaa myrkyllistä politiikkaa. Euron arkkitehtuuria kritisoivien demokraat-tien on pyrittävä tuomaan esiin euron korjaamishdotouksia.

Alla esitän tällaisen ehdotuksen. Olen vakuuttunut siitä, että sen toteuttaminen vakauttaisi euroalueen. Lisäksi se loisi tietä järkevälle keskustelulle siitä, miten EU voidaan demokratisoida. Jos Euroopan valtiot välttävät tällaisia järkeviä ehdotuksia ja siitä seuraa hajoantumista ja kiihkoilua, historia tulee tarkastelemaan tätä samalla tavalla kuin näiden kiihkoilijoiden edeltäjiä 1920- ja 1930-luvulla.

Democracy in Europe Movement 2025 (DiEM25), uusi liikkeemme Euroopan demokratisoimiseksi, pyrkii tarjoamaan infrastruktuurin, jonka kautta Euroopan demokraatit voivat käydä rationaalista keskustelua. Tätä keskustelua ”virallinen” Eurooppa on välttänyt yli vuosikymmenen ajan.

KAIKKIA RATKAISUJA SITOVAT POLIITTISET RAJOITTEET

Jokaisen kriisin ratkaisuehdotuksen tulee ottaa huomioon politiikkaa sitovat realistiset rajoitteet. Tällä hetkellä rajoitteita on Euroopan tasolla neljä:

- a. EKP:n ei anneta suoraan rahoittaa valtioita, mikä auttaisi vähentämään pitkään periytyneitä velkoja niiden kuormittamisessa maissa. EKP ei tule ostamaan valtion velkakirjoja ensimarkkinoilla, eikä tarjoamaan EVM:n vivuttamista, millä ostettaisiin valtionvelkaa ensi- tai jälkimarkkinoilta.
- b. EKP:n OMT-ohjelma ja määrällisen elvytyksen ohjelma eivät yhdistä vakautta kasvuun. Ennen tai

myöhemmin ne tullaan toteamaan riittämättömiksi.

- c. Ylijäämämaat eivät suostu tekemään julkisesta velasta yhteistä yhteisvastuullisilla eurobondeilla. Alijäämämaat, eritoten Ranska, vastustavat yhteisvastuullisuutta, sillä niiltä vaadittaisiin itsemäärämis-oikeudesta luopumista ilman siirtymistä toimivaan liittovaltion tasoiseen tulonsiirtounioniin, jota Saksa taas ymmärrettävistä syistä vastustaa.
- d. Eurooppa ei voi odottaa liittovaltiota. Jos kriisin ratkaisusta tehdään liittovaltiosta riippuvaista, euroalue tulee kaatumaan ensin. Verottamiseen, kuluttamiseen ja lainaamiseen pystyvän Euroopan valtiovarainministeriön perustamiseen vaadittavat sopimusmuutokset eivät voi tai saa muodostua kriisin ratkaisun ehdoksi.

Vaatimattoman ehdotuksen neljä toimenpidettä ottavat nämä rajoitteet huomioon.

NELJÄ KRIISIÄ, NELJÄ TOIMENPIDETTÄ

Vaatimattomassa ehdotuksessa ei esitetä uusia EU-instituutioita tai rikota nykyisiä sopimuksia. Sen sijaan ehdotan, että olemassa olevia instituutioita käytetään tavoilla, jotka noudattavat eurooppalaista lainsäädäntöä mutta mahdollistavat uudet toimet ja käytännöt. Niiden avulla voidaan ratkaista euroaluetta vaivaavat neljä kriisiä: pankkikriisi, velkakriisi, investointikriisi ja humanitaarinen kriisi.

Nämä instituutiot ovat:

- Euroopan keskuspankki (EKP)
- Euroopan investointipankki (EIP)
- Euroopan investointirahasto (EIR)
- Euroopan vakausmekanismi (EVM)

TOIMENPIDE 1 – TAPAUS- KOHTAINEN PANKKIOHJELMA

Sen sijaan, että kansalliset hallitukset ottaisivat lainaa pankkien puolesta, pääomistusta tarvitsevat pankit luovutettaisiin *suoraan* EVM:n haltuun. Tämän jälkeen EVM uudelleenjärjestelisi ja pääomittaisi kaatuvat pankit kansallisten hallitusten sijasta. Tähän suunnattaisiin suurin osa EVM:n rahoituskapasiteetista.

Euroalueesta on lopulta tultava yksi pankkialue, jossa on yksi pankkiviranomainen, yksi talletussuojajärjestelmä ja yhteinen finanssipolitiikan suojaverkko. Nykytilanne on kuitenkin muodostunut esteeksi tämän tavoitteen saavuttamiselle. Ehdotan kaatuvien pankkien poistamista kansallisesta valvonnasta ja siirtämistä uuteen, tähän omistautuneen euroalueen hallintoalueeseen. EKP nimittää pankille uuden hallituksen, jonka tehtävä on ratkaista kriisi tai pääomittaa pankki uudelleen. Jälkimmäisessä tapauksessa EKP varmistaa, että tarpeellinen, tarvittavaa pääomapanosta vastaava määrä pääomaa ja osakkeita siirtyy EVM:n hallintaan. Pankin uudelleenjärjestely saattaa sisältää fuusion, saneerauksen tai jopa täyden kriisiratkaisun. Ennen kaikkea pyritään kuitenkin välttämään talletusten leikkaus.

Uudelleenjärjestelyn ja pääomittamisen jälkeen EVM myy pankin osakkeet ja kattaa näin kulunsa.

TOIMENPIDE 2 – VALTION- VELKOJEN MUUNTAMISOHJELMA

Maastrichtin sopimus antaa jokaiselle EU:n jäsenvaltiolle luvan laskea liikkeelle valtionvelkaa niin, että velan määrä vastaa enintään 60 % kyseisen valtion BKT:stä. Vuoden 2008 kriisin jälkeen suurin osa euroalueen jäsenvaltioista on ylittänyt tämän rajan. Ehdotan, että EKP tarjoaa jäsenvaltiolle mahdollisuuden muuntaa Maastricht-velkansa. Jokainen jäsenvaltio käsitelisi kansallisia osuuksiin muunnetusta velasta erikseen.

Peruskirjansa velkojen rahallistamisen kieltävää lauseketta noudattava EKP ei pyrkisi ostamaan tai takaamaan valtioiden Maastricht-velkoja suoraan tai epäsuorasti, vaan toimisi sijoittajien ja jäsenvaltioiden välikätenä. Käytännössä EKP järjestäisi muuntopalvelulainan Maastricht-veloille ja lunastaisi velkakirjat niiden erääntyessä.¹¹

Muuntolaina toimii seuraavasti: jäsenvaltiot uudelleenrahoittavat EKP-velkakirjoina olevan Maastricht-velan osuuden korkotasolla, jotka EKP asettaa hieman omia (erittäin matalia) joukko-velkakirjojen tuottojaan korkeammaksi.

11. Jäsenvaltion, jonka velkasuhde on 90 % BKT:stä, Maastricht-velaksi laskettu velkasuhde on 2/3. Kun esimerkiksi miljardin euron velkakirja erääntyy, kaksi kolmasosaa siitä (667 miljoonaa euroa) maksetaan (lunastetaan) EKP:n toimesta rahoilla, jotka hankitaan (EKP:n itsensä toimesta) rahamarkkinoilta EKP:n joukkovelkakirjoilla.

EKP säilyttää velkakirjoikseen muunnettavat osuudet kansallisesta velasta debit-tileillään, eikä niitä voida käyttää vakuutena luottojen tai johdannaisten luomisessa.¹² Jäsenvaltiot ottavat tehtäväkseen lunastaa velkakirjat kokonaan niiden erääntyessä, jos niiden haltijat valitsevat tämän sen sijaan, että pidentäisivät niitä EKP:n tarjoamalla matalammilla ja turvallisemmilla koroilla.

Valtionvelkojen muuntamisohjelmaa haluavat hallitukset voivat toteuttaa sen vähintään yhdeksän jäsenvaltiota vaativan tiiviimmän yhteistyön periaatteen perusteella.¹³ Ulos jäävät jäsenvaltiot voivat säilyttää omat velkakirjansa myös Maastricht-veloilleen. Varmistaakseen uskottavuuden ja tarjotakseen EKP-velkakirjoille EKP:n rahallistamista tarvitsemattoman suojaverkon jäsenvaltiot tarjoavat EKP-velkatileilleen supersenioriteetin. Myös EKP:n muunnoslainamekanismi voidaan vakuuttaa EVM:n toimesta, vain pientä osaa tämän lainakapasiteetista hyödyntäen. Jos jäsenvaltio ajautuu hallitsemattomaan maksukyvyttömyyteen ennen sen puolesta liikkeelle

12. Samoin kuin maksukorttia ei voi käyttää luottokorttina.

13. Artiklan 20 (SEU) ja artiklojen 326-334 (SEUT) mukaan: ”Tiiviimmän yhteistyön tarkoituksena on edistää unionin tavoitteiden saavuttamista, suojella sen etuja ja vahvistaa sen yhdentymiskehitystä. Yhteistyöhön voivat milloin tahansa sen aikana liittyä kaikki jäsenvaltiot. Neuvosto tekee päätöksen, jolla annetaan lupa tiiviimmälle yhteistyölle, viimeisenä keinona todetessaan, ettei koko unioni voi saavuttaa tälle yhteistyölle asetettuja tavoitteita kohtuullisessa ajassa, ja edellyttäen, että vähintään yhdeksän jäsenvaltiota osallistuu yhteistyöhön.” Neuvoston hyväksyntä tiiviimmälle yhteistyölle voi olla yksimielinen tai tapahtua laajennetulla enemmistöllä.

lasketun EKP-velkakirjan erääntymistä, velkakirja katetaan EVM:n ostamalla tai tarjoamalla vakuudella.

TOIMENPIDE 3 – INVESTOINTI-VETOINEN KASVUOHJELMA

Ehdottamani investointivetoisen kasvuohjelman puolesta puhuvat seuraavat tosiasiat:

- Eurooppa tarvitsee epätoivoisesti kasvua aikaansaavia suurinvestointeja.
- Eurooppa on täynnä laiskaa rahaa. Ollaan liian pelokkaita investoimaan tuottavaan toimintaan, koska pelätään, ettei tuotteille ole kysyntää niiden valmistuessa.
- EKP haluaa ostaa korkealaatuisia arvopapereita hillitäkseen yllä olevasta johtuvia deflaatio-odotuksia.
- EKP ei halua ostaa saksalaista, italiaista, espanjalaista tai jonkun muun maan varallisuutta, jotta sitä ei voitaisi syyttää peruskirjansa rikkomisesta tai jonkun maan suosimisesta.

Täten EKP voisi toimia seuraavasti saatuttaakseen monimutkaiset tavoitteensa:

- a. Euroopan investointipankin (EIP) ja sen pienemmän haaran eli Euroopan investointirahaston (EIR) tulisi saada lupa ryhtyä koko euroalueen kattavaan, laajuudeltaan 8 % euroalueen BKT:stä vastaavaan investointivetoiseen kasvuohjelmaan. EIP keskittyä suuriin infrastruktuuriprojekteihin ja EIR start-upeihin, PK-yrityksiin, tek-

- nologisesti innovatiivisiin yrityksiin, vihreän energian tutkimukseen jne.
- b. EIP/EIR ovat vuosikymmeniä tuoneet markkinoille velkakirjoja rahoittaakseen investointeja, kattaen näin 50 % projektien rahoituskustannuksista. Niiden tulisi nyt tuoda markkinoille velkakirjoja koko euroalueen laajuisen investointivetoisen kasvuohjelman kattamiseksi *kokonaisuudessaan*. Toisin sanoen niiden tulisi ohittaa se käytäntö, että 50 % rahoituksesta tulee kansallisista lähteistä.
- c. Varmistaakseen, että EIP/EIR-velkakirjojen korot eivät lähde nousuun suurten liikkeellelaskujen seurauksena, EKP voi ostaa jälkimarkkinoilta tarpeellisen määrän näistä EIP/EIR-velkakirjoista pitääkseen niiden korot nykyisellä matalalla tasolla. Johdonmukaisuuden vuoksi tämän tyyppisen määrällisen elvytyksen pitäisi olla biljoonan euron luokkaa seuraavien muutaman vuoden ajan.

Tässä skenaariossa EKP harjoittaa määrällistä elvytystä ostamalla turvallisia eurobondeja. Samalla se huomioi, että EIP:n/EIR:n velkakirjat lasketaan liikkeelle kaikkien EU:n jäsenvaltioiden nimissä (EVM-velkakirjojen vakuudellista velkasitoumusta muistuttava rakenne puuttuu). Näin EKP:n ei tarvitse huolehtia siitä, minkä valtioiden velkakirjoja se ostaa. Lisäksi ehdottamani määrällinen elvytys tukee suoraan tuotavia investointeja riskialttiiden rahoitusinstrumenttien arvojen paisuttamisen sijaan. EU:n finanssipolitiikan säännöt eivät myöskään muodostu esteeksi tälle

ohjelmalle (EIP-rahoitusta ei tarvitse laskea jäsenvaltioiden alijäämiin tai velkoihin).

TOIMENPIDE 4 – KÖYHYDEN VASTAINEN SOLIDAARISUUSOHJELMA

Suosittelen, että Euroopassa käynnistetään välittömästi köyhyden vastainen solidaarisuusohjelma. Siinä taataan ruoan- ja perusenergiantarpeen tyydyttäminen kaikille eurooppalaisille yhdysvaltalaisen esimerkin mukaan ruokakorttiohjelmalla sekä minimienergiaohjelmalla.

Euroopan komissio rahoittaisi nämä ohjelmat EKP:n keräämistä koroista, joita kertyy TARGET2-epätasapainoista, valtioiden velkakirjoista saatavista voitoista ja tulevaisuudessa EU:n rahoitusmarkkinaverosta tai yhtiöiden leimaverosta.

Köyhyden vastaista solidaarisuusohjelmaa voidaan perustella seuraavasti. Euroopan edessä on pahin humanitaarinen kriisi sitten 1940-luvun jälkipuoliskon. Perustarpeisiin ei pystytä vastaamaan Kreikan, Irlannin ja Portugalin kaltaisissa jäsenvaltioissa, muttei myöskään muualla euroalueella, ml. ydinvaltioissa. Tämä pätee erityisesti vanhuksiin, työttömiin, lapsiin, nuoriin, vammaisiin ja kodittomiin, joiden auttamiseen on moraalinenkin velvoite. Lisäksi Eurooppaa koettelee ääriajattelun, rasmin, ulkomaalaisvastaisuuden ja jopa natsismin uhka, eritoten Kreikan kaltaisissa kriisin eniten koettelemisissa maissa. Koskaan ennen niin monet eurooppalaiset

TARGET2-rahoituksen syyt

TARGET2 on tekninen termi EKP-järjestelmän muodostavien kansallisten keskuspankkien välisten rahavirtojen rekisteröimiseksi. Tasapainoisella euroalueella, jossa jäsenvaltion kauppa-alijäämää rahoitetaan pääoman nettovirtauksella samaan jäsenvaltioon, kyseisen valtion keskuspankin velat muiden valtioiden keskuspankeille vastaisivat tarkalleen sen varallisuutta. Tällainen tasapainossa oleva kaupan ja pääoman virta tarkoittaisi, että lähes kaikkien jäsenvaltioiden TARGET2-luku olisi lähellä nollaa. Näin olikin koko euroalueella ennen kriisiä.

Eurokriisin aiheuttamia merkittäviä epätasapainoja seurasivat kuitenkin pian valtavat TARGET2-epätasapainot. Pääoman virtauksen kuivuessa periferiaan ja kääntyessä vastakkaiseen suuntaan periferiamaiden keskuspankit alkoivat kerätä suuria nettovelkoja ja ylijäämämaiden keskuspankit vastaavasti paljon nettovarallisuutta.

Euroalueen suunnittelijat yrittivät rakentaa eurojärjestelmän sisäiseen reaaliaikaiseen maksujärjestelmään negatiivisia kannustimia estämään valtaviin velkojen kerääntymisen yhdelle puolelle ja vastaavan varallisuuden kerääntymisen toiselle puolelle. Tämä tehtiin veloittamalla jokaisen kansallisen keskuspankin nettovelkoja EKP:n ohjauksorkoa vastaavalla korolla. Nämä maksut jakautuivat ylijäämävaltioiden keskuspankeille, jotka siirsivät ne edelleen oman valtion kassaan.

Täten euroalue rakennettiin sille oletukselle, että TARGET2-epätasapainot olisivat irrallisia ja epätaval-

lisiä tapahtumia, jotka korjattaisiin kansallisilla toimilla. Järjestelmä ei ottanut huomioon yhtäaikaisten perustavanlaatuisten rakenteellisten epätasapainojen ja järjestelmäkriisin mahdollisuutta.

Tällä hetkellä kriisin rahata- loudelliset jäljet näkyvät laajojen TARGET2-epätasapainojen muodossa. Jälkiä seuraamalla löytyy polku tähän inhimilliseen ja yhteiskunnalliseen, lähinnä alijäämämaita koskettavaan onnettomuuteen. Ylimääräistä TARGET2-korkoa ei olisi kerääntynyt, jos eurokriisiä ei olisi tapahtunut. Sitä kerääntyy vain, koska esimerkiksi riskejä välttelevät Espanjan ja Kreikan sijoittajat ovat, järkevää kyllä, siirtäneet talletuksensa Frankfurtissa oleviin pankkeihin. Tämän seurauksena, TARGET2-järjestelmän sääntöjen mukaisesti, Espanjan ja Kreikan keskuspankkien on maksettava Bundesbankille korkoa, joka siirtyy eteenpäin Saksan liittovaltion hallitukselle. Tällä epäsuoralla finanssipolitiikan tuella ylijäämämaille ei ole järjellistä tai moraalista perustaa. Silti rahat ovat olemassa ja niitä voidaan käyttää Euroopan kohtaamaa yhteiskunnallista ja poliittista vaaraa vastaan toimimiseen.

On perusteltua kanavoida alijäämämaiden keskuspankeista kerättävät korot tilille, josta rahoitetaan köyhyyden vastaista solidaarisuusohjelmaa. Jos EU asettaa rahoitusmarkkinaveron tai yhtiöiden taseiden koosta riippuvan leimaveron, voidaan yhtä lailla perustella, että näiden tuottojen tulisi rahoittaa ohjelmaa. Tässä ehdotuksessa köyhyyden vastaista solidaarisuusohjelmaa ei rahoiteta tulonsiirroilla tai kansallisilla veroilla.

eivät ole pitäneet EU:ta ja sen instituutioita näin vähässä arvossa. Humanitaarinen kriisi on nopeasti muuttumassa kysymykseksi EU:n oikeutuksesta.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Kriisivuodet ovat johtaneet Eurooppaan, joka on menettänyt oikeutuksensa omien kansalaistensa silmissä ja uskotavuutensa muun maailman silmissä. Eurooppa on edelleen matalien investointien ja olemattoman kasvun polulla, vaikkei sen tarvitsisi olla. EKP:n toimet ovat rauhoittaneet velkamarkkinat, mutta euroalue on edelleen hajaantumisen tiellä.

Samalla kun tämä prosessi syö Euroopan mahdollisuuksia yhteiseen vaurauteen, Euroopan hallitukset ovat väärin vastakkainasettelujen loukussa:

- vakauden ja kasvun välillä,
- kiristyspolitiikan ja elvytyksen välillä,
- maksukyvyttömien pankkien ja valtioiden kohtalonyhteyden ja määrittelemättömän ja kaukana siintävän pankkiunionin välillä,
- täysin toisistaan erotettavien valtionvelkojen ja ylijäämämaiden oletetun tarpeen rahoittaa muita maita välillä, ja
- kansallisen itsemääräämisoikeuden ja federalismin välillä.

Nämä väärät vastakkainasettelut kahlitsevat ajattelua ja vievät hallitusten toimintakyvyn. Eurooppalaisen projektin oikeuskriisi johtuu juuri niistä. Riskinä on katastrofaalinen Euroopan laajuinen

inhimillinen, yhteiskunnallinen ja demokraattinen kriisi.

Tästä Vaatimaton ehdotus eroaa siten, että:

- Todellinen valinta on naapurinkupauskilpailun aiheuttaman deflaation ja investointivetoisen, yhteiskunnalliseen vakauteen yhdistetyn kasvun välillä. Investointeja rahoittaa globaali pääoma – pääasiassa valtioiden omistamat sijoitusyhtiöt ja eläkerahastot, jotka hakevat pitkän aikavälin investointikohteita. Yhteiskunnallista vakautta rahoitetaan aluksi TARGET2-järjestelmän kautta.
- Saksan ja muiden ylijäämävaltioiden veronmaksajien ei tarvitse rahoittaa Euroopan talouskasvuohjelmaa, valtionvelkojen uudelleenjärjestelyä, pankkikriisin ratkaisua tai köyhyyden vastaista solidaarisuusohjelmaa.
- Elvyttävä raha- tai finanssipolitiikka Saksassa ja muissa ylijäämämaissa, vaikka olisikin hyvä asia, ei riittäisi kasvun palauttamiseen Euroopassa.
- Jotkut haluavat liittovaltioon johtavia sopimusmuutoksia, mutta niissä kestää liian kauan, niillä on liikaa vastustajia ja niitä ei edes tarvita kriisin ratkaisemiseksi heti.

Täten Vaatimattoman ehdotuksen neljä toimenpidettä ovat toimivia askeleita vastaamaan kerralla Euroopan pankkikriisiin, velkakriisiin, investointikriisiin, työttömyyteen sekä inhimilliseen, sosiaaliseen ja poliittiseen hätätilaan.

Laajuudestaan huolimatta Vaatimaton ehdotus ei vaadi uusia instituutioita,

eikä pyri suunnittelemaan euroaluetta uudestaan. Se ei vaadi uusia sääntöjä, finanssipoliittisia sopimuksia tai troikkia. Se ei vaadi uutta sopimusta liittovaltion suuntaan siirtymisestä. Suostumus saadaan tiivistetyn yhteistyön, ei kiristyspolitiikkaan pakottamisen kautta.

Tässä mielessä ehdotus on todellakin vaatimaton.

LÄHTEET

Varoufakis, Yanis & Holland, Stuart & Galbraith, James K. (2013) "A Modest Proposal for Resolving the Eurozone Crisis", versio 4.0, heinäkuu 2013, <https://varoufakis.files.wordpress.com/2013/07/a-modest-proposal-for-resolving-the-eurozone-crisis-version-4-0-final1.pdf>.

ANTTI RONKAINEN

”Hyvän euron” strategian sudenkuopat – Kriittinen kommentti Varoufakisille

JOHDANTO

Berliinin Volksbühnen teatterissa käynnistettiin 9. helmikuuta 2016 *Democracy in Europe Movement 2025* (DiEM25).¹⁴ Liikkeen manifestissa on asetettu seuraavat tavoitteet (DiEM25 2016):

1. EU-tason päätöksenteon avoimuus (välittömästi).
2. Eurokriisin lopettaminen uudelleenjärjestelemällä nykyisten EMU-instituutioiden roolitus niin, ettei nykyisiä perussopimuksia loukata (seuraavan vuoden aikana).
3. Perustuslakikokouksen koollekutsuminen Euroopan unionin ja rahaliiton perussopimusten uudelleenkirjoittamiseksi (seuraavan 2 vuoden aikana).
4. Uusi Eurooppa (vuonna 2025).

Vaikka DiEMin talouspoliittiset tavoitteet eivät ole vielä tarkentuneet, liikkeen äänitorvena toimivan Yanis Varoufakisin haastatteluiden ja hänen muotoilemansa Vaatimattoman ehdotuksen perusteella voidaan vetää laajempia johtopäätöksiä

Antti Ronkainen on väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa.

14. DiEMin julkistamistilaisuuden voi katsoa täältä: <https://www.youtube.com/watch?v=GkWwUG0p89Y>.

DiEMin tavoitteista (ks. Buxton 2016).

Liikkeen tarkoitus on reformoida euroinstituutioiden nykyinen roolitus lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Tämä euroalueen uudistamiseen tähtäävä ”hyvän euron” strategia pitää euron säilyttämistä välttämättömyytenä, eikä tavoittele rahaliiton purkamista tai siitä eroamista.

Vaikka Varoufakisin tarkoituksena on irtiotto perinteisistä puolueista, hänen analyysinsä ei juuri poikkea nykyisten vasemmistopuolueiden Eurooppa-politiikasta. Tämänkaltaisessa ajattelussa joko vähätellään hallituksen ja keskuspankin talouspoliittista yhteistyötä tai oletetaan, että vaihtoehtoisia talouspolitiikkaa tulee tavoitella ainoastaan ylikansallisella tasolla. Oletus euron reformoitavuudesta ja välttämättömästä säilyttämisestä on DiEMin suurin poliittinen heikkous, minkä johdosta sen luoma keskustelu on poliittisesti kapea-alaista.

EURON LIITTOVALTIOKEHITYS

Euron ideologinen perusta on finanssikapitalismi, jossa keskuspankki johdattaa tietoisesti heikoksi tehtyjä valtioita. Tällä hetkellä euroalueelle ollaan perustamassa omaa valtiovarainministeriötä,

mutta ilman kurisääntöjen kumoamista. Tämä tarkoittaa, että uusikaan valtiovarainministeriö ei ole lopettamassa Euroopan keskuspankin (EKP) ja Saksan Bundesbankin rahapolitiikkaa, jossa työttömyys on keino hallita inflaatiota.

Keväällä 2015 julkaistun ”Viiden puheenjohtajan” raportin mukaan euroalueella olisi oltava oma valtiovarainministeriö vuoteen 2025 mennessä (Euroopan komissio 2015a). Heinäkuussa 2015 alkoi euroalueen kehittämisen ensimmäinen vaihe, jonka aikana on tarkoitus vahvistaa talouskuriin liittyviä käytäntöjä. Vuoteen 2017 mennessä on määrä perustaa Euroopan finanssipoliittinen neuvosto valvomaan euroalueen taloudellisten tavoitteiden toteutumista (ks. Euroopan komissio 2015b). Finanssipoliittisen neuvoston pohjalle on tarkoitus myöhemmin rakentaa rahaliiton oma valtiovarainministeriö (ks. Kaupalehti 2016a).

Lisäksi kuluvan vuoden aikana perustetaan kilpailukykyneuvostot, joiden tarkoitus on vahtia yhdessä komission kanssa jäsenmaiden palkkatason kehitystä. Pääministeri Juha Sipilän mukaan ”[k]yllä me lähdemme Suomessa siitä, että meidän pitää saada omat asianne ja kilpailukykyimme itse kuntoon”. Valtiovarainministeri Alexander Stubb jatkoi: ”[e]n usko, että tulevaisuudessa tämä body tulee missään muodossa määrittelemään Suomen palkkatasoa, vaan sen tekee itse asiassa globaali kilpailu”. (Kaupalehti 2016b.)

Keväällä 2017 alkaa viimeistelyn toinen vaihe. Silloin komissio julkaisee valkoisen paperin, jossa linjataan tarkemmat lainsäädännölliset muutokset

valtiovarainministeriön perustamiseksi. Kolmannen vaiheen on määrä koittaa 2025, kun valtiovarainministeriö astuu voimaan.

Vaikka kyseessä ovat historialliset uudistukset, Suomessa ei ole asiasta juuri keskusteltu. Tämä johtunee siitä, ettei Sipilän hallitus ole linjannut kantaansa ”Viiden puheenjohtajan” raporttiin, eikä oppositiolla ole ollut siten kritisoitavaa. Raportti on kiusallinen Sipilän hallitukselle, sillä se vastustaa ohjelmassaan verotusoikeuden antamista unionille, perussopimusten muuttamista sekä yhteisvastuun laajentamista.

Toisaalta hiljaisuus tuo esiin, etteivät oppositiopuolueet ole asettuneet nykyistä liittovaltiokehitystä vastaan. DiEMin mahdollisuus onkin julkisen keskustelun herättämisessä Euroopan laajuisen liittovaltiokehityksen vaihtoehtoista.

VAROUFAKISIN VAATIMATON EHDOTUS

”Viiden puheenjohtajan” raportin ja DiEMin manifestin aikataulujen yhdenmukaisuuksista päätellen DiEMin tarkoitus on kehittyä vastavoimaksi puheenjohtajien kaavailmalle liittovaltiokehitykselle. Pohjan DiEMin ajamalle talouspoliittiselle muutokselle muodostaa Varoufakisin Vaatimaton ehdotus.

Varoufakisin mukaan Eurooppaa vaivaa yhtäaikaaisesti neljä kriisiä: pankkikriisi, velkakriisi, investointikriisi ja humanitaarinen kriisi. Kriisejä ei voida ratkaista kansallisvaltioiden tasolla, muttei voida myöskään jäädä odottamaan

euroalueen kehittämistä liittovaltioksi. Kriisit onkin ratkaistava ”eurooppalaisesti” muuttamalla rahaliiton nykyisten instituutioiden välistä roolitusta niin, ettei perussopimuksia kuitenkaan rikota.

Vaativattoman ehdotuksen tärkein tavoite on velka- ja investointikriisin ratkaisu. Esityksen mukaan EKP ottaa taseeseensa Maastrichtin sopimuksen sallimat 60 % euromaiden veloista, minkä jälkeen ainoastaan Kreikka rikkoisi Maastrichtin sopimusta julkisen velan osalta. Lisäksi Euroopan investointipankki ja investointirahasto aloittavat valtavan noin 800 miljardin euron suuruisen investointiohjelman.

Nämä toimet lopettaisivat epäilemättä eurokriisin vapaapudotuksen, minkä vuoksi Varoufakis ehdotus on erittäin kannatettava poliittinen aloite.

Vaativattoman ehdotuksen heikkous on kuitenkin poliittinen analyysi, joka perustuu oletukseen, että rahaliitto olisi valmis luopumaan ideologioistaan ja muuttamaan toimintaperiaatteitaan. Tämän ”hyvän euron” strategian heikkous on siinä, että se olettaa muutoksen tapahtuvan ilman konfrontaatiota ja kieltäytyy lähtökohtaisesti omaehtoisista toimista, kuten kurisääntöjen rikkomisesta, rinnakkaisvaluutasta ja euroerosta.

Tämä strategia osoittautui toimimattomaksi kesällä 2015, kun Kreikan uusi vasemmistohallitus yritti neuvotella edellisten hallitusten sopimien tukipakettien lainaehtoja uusiksi. Kreikan pääministeri Alexis Tsipras (2014) vaati Saksalta sotakorvauksia ja toivoi, että euromaat ja rahaliiton instituutiot olisivat valmiit rahoittamaan puolet Syri-
zan noin 12 miljardin euron suuruisen

vaaliohjelman uudistuksista. Syriza siis oletti, että euroryhmä ja troikka¹⁵ alkaisivat rahoittaa täysin päinvastaista politiikkaa kuin mitä Kreikalta oli vaadittu eurokriisin alkamisesta saakka. Tämän lisäksi strategia perustui toivoon, että Ranskan ja Italian hallitukset, Saksan sosiaalidemokraatit ja jopa EKP:n johtaja Mario Draghi kannattaisivat tätä politiikan täyskäännöstä.¹⁶

Toisin kävi. EKP kiristi Syrizan liikumavaraa neuvotteluissa nostamalla Kreikan valtionlainojen korkoja sekä kansanäänestyksen aikaan sulkemalla Kreikan pankki- ja maksujärjestelmän. Vaikka Syriza sai vaaleissa ja kansanäänestyksessä tuplamandaatin talouskuria vastaan, troikka ja muut euromaat pakottivat sen entistä ankarampaan talouskuriin. Tällä hetkellä Kreikan hallitus ei voi jättää parlamentille budjetti- eikä lakiesityksiä ilman troikan hyväksyntää, minkä lisäksi Kreikalta on vaadittu 50 miljardin euron suuruinen yksityistämisrahasto.

Myös Vaativattoman ehdotus perustuu ”hyvän euron” strategialle, jonka mukaan euroinstituutiot lopettavat talouskurin tekemällä täyskäännöksen harjoittamassaan politiikassa. Vaativattoman ehdotus perustuu oletukseen, että Euroopan investointipankki (EIP) ja investointirahasto (EIR) sijoittavat 800 miljardia euroa (8 % euroalueen BKT:stä) ilman jäsenmaiden velkaantumista. Tämän lisäksi Euroopan keskuspankin oletetaan

15. Kreikan velkoja edustaa troikka eli Euroopan komissio, Euroopan keskuspankki ja Kansainvälinen valuuttarahasto IMF.

16. Stathis Kouvelakis (2016) on kirjoittanut kattavan esityksen Syrizan neuvottelutaktiikan ongelmista.

olevan valmis tukemaan EIP:n ja EIR:n velkakirjoja 1 000 miljardilla sekä ottamaan taseeseensa 60 prosenttia euro maiden veloista. Humanitaarinen kriisi ratkaistaan puolestaan jäsenmaiden velkakirjoista ja EKP:n TARGET2-järjestelmästä tulevilla voitoilla.

Varoufakisin johtopäätös tuntuu olevan, että vaikka yksittäinen jäsenmaa ei voi saada aikaan muutosta, tämä muutos on mahdollista tehdä rahaliiton tasolla. Syrizan hallitusohjelman paljon vaatimattomampien ehdotusten seurauksena Kreikasta tehtiin euroalueen ensimmäinen siirtomaa ja on vaikea nähdä muuta kuin vieläkin aggressiivisempaa suhtautumista Varoufakisin kunnianhimoisempiin ehdotuksiin.

DiEMin manifestin mukaan Vaatimaton ehdotus on tarkoitus ottaa käyttöön jo seuraavan vuoden aikana. Lisäksi seuraavan kahden vuoden aikana on tarkoitus valmistella tarkemmat politiikkasuositukset investointipolitiikasta, rahaliiton uudistamisesta, pakolaiskriisin ratkaisusta, vapaakaupasta sekä perustuslakikokouksen järjestämisestä perussopimusten muuttamiseksi.

DiEMin kohtalon määräävätkin ensi vuoden Saksan ja Ranskan vaalit, jotka vaikuttavat rahaliiton kehittämisen suuntaan. Saksan ja Ranskan vaalit käydään terroristi-iskujen ja pakolaiskriisin värittämässä tunnelmissa. Molempien maiden äärioikeistopuolueet ovat nousseet aluevaaleissa.

Ranskan joulukuun aluevaaleissa äärioikeistolaisen Front Nationalin nousu estettiin sillä, että sosialistit vetivät ehdokkaansa pois FN:n hallitsemilta alueilta ja kehottivat äänestämään Nico-

las Sarkozyn konservatiiveja. Ranska on jo osoittanut, kuinka sinipunan liittoutuminen äärioikeistoa vastaan vie politiikka entisestään oikealle.

Saksan maaliskuun aluevaaleissa äärioikeistolainen Alternative für Deutschland otti vaalivoitot myös Länsi-Saksassa, missä kristillisdemokraatit hävisivät vaalit ja vasemmistopuolue Die Linke jäi alle 5 prosentin äänikynnyksen.¹⁷ Angela Merkelin pakolaispolitiikka on vähentänyt kristillisdemokraattien suosiota ja on mielenkiintoista nähdä, kuinka kristillisdemokraatit lähtevät ensi vuoden vaaleihin. Die Linken piirissä on esimerkiksi ehdotettu yhteistyötä kristillisdemokraattien kanssa ja jopa pakolaiskiintiötä.

Onkin realistista pitää vaihtoehtona, että Saksan ja Ranskan vaalien jälkeen Eurooppaa ei olla kehittämässä suuntaan, jossa leikkauspolitiikan aiheuttama massatyöttömyys ja epävarmuus sekä näistä kumpuava nationalismi ja muukalaisviha otettaisiin riittävän vakavasti. Lisäksi ”hyvän euron” kannattajien on syytä muistaa, että sekä Saksan ja Ranskan keskuspankkiirit¹⁸ että Saksan ja Ranskan sosiaalidemokraatit¹⁹ ovat jo

17. AfD:n kannatus Itä-Saksan Saksi-Anhaltissa 24,9 % ja Länsi-Saksan Baden-Württembergissä 15,1 % ja Rheinland-Pfalzissa 12,9 %. Aluevaalien tuloksista tarkemmin ks. Jokisalo (2016a; 2016b).

18. Bundesbankin johtaja Jens Weidmann ja Banque de Francen johtaja François Villeroy de Galhau julkaisivat yhteiskirjoituksen (Villeroy de Galhau ja Weidmann 2016).

19. Saksan talousministeri Sigmar Gabriel ja Ranskan talousministeri Emmanuel Macron vaativat ympäri Eurooppaa julkaistussa yhteiskirjoituksessa rahaliiton kehittämistä liittovaltioksi (Macron ja Gabriel 2015).

löytäneet yhteisen sävelen rahaliiton kehittämisestä liittovaltioksi ”Viiden puheenjohtajan” raportin viitoittamalla tiellä.

Toisin sanoen Saksan ja Ranskan oikeiston, vasemmiston ja keskuspankkiireiden kesken on hyvin vahva konsensus talouskurin jatkumisesta. Kreikan ja Portugalin uudet vasemmistohallitukset ovat sitoutuneet talouskuriin, eivätkä Espanjan hallitusneuvottelut näytä poikkeavan tästä. Kuten EKP:n johtokunnan jäsen Benoît Cœuré (2015) tiivisti, ”täysin toisenlainen” unelma tulonsiirrot sallivasta liittovaltiosta on unelma, jonka toteuttamiseen ei tällä hetkellä ole poliittista tahtoa. Cœurén mukaan rahaliitossa solidaarisuus tarkoittaa jäsenmaiden välikaikasta auttamista, jotta maat voidaan palauttaa takaisin tasapainoon.

JOHTOPÄÄTÖKSET

DiEMin strateginen virhe on, että se sulkee lähtökohtaisesti rahaliiton purkamisen tai yksittäisten jäsenmaiden eroamisen poliittisten tavoitteiden ulkopuolelle.

Tämä on seurausta Varoufakisin teesistä, jonka mukaan kansallisen politiikan aika on ohi. Paluu kansallisiin valuuttoihin johtaisi hänen mukaansa nykyiset kriisimaat stagflaatioon ja pohjoiset valuutat vahvistuisivat. Eurooppa polarisoituisi, mistä kärsisivät köyhät ja työläiset. Ainoa hyötyjä olisi äärioikeisto.

Ottaen huomion maailmantalouden nykyisen haurauden ja Euroopan henkisen ilmapiirin, Varoufakisin huomiot ovat tärkeitä. Ne tuovat myös esiin julki-lausumattomia poliittisia oletuksia, jotka

ovat yleisiä rahaliiton reformointia kannattavien keskuudessa.

Ensiksikin oletetaan, että oikeisto lopulta ymmärtää tekemänsä virheet ja että euro on mahdollista reformoida tarkoituksenmukaisemmaksi. Toiseksi oletetaan, että vaihtoehtoista talouspolitiikkaa tulee tavoitella ainoastaan ylikansallisesti. Kolmanneksi oletetaan, että liittovaltio on tehokkain tapa vastustaa nationalismia, kun taas kansallisvaltiot todennäköisesti vahvistavat sitä. Näiden oletusten vuoksi omaehtoisen politiikan mahdollistamaa varasuunnitelmaa ei olla valmiita muotoilemaan edes siltä varalta, että poliittinen suunnanmuutos jäisi tapahtumatta. Tämä on seurausta ajatuskielloista, joihin ei ole varaa eurokriisin jatkuessa jo kuudetta vuotta.

Varoufakisin ajattelussa vähätellään hallituksen ja keskuspankin talouspoliittista yhteistyötä sekä aktiivisen finanssipolitiikan vaikutuksia. On poliittisesti kapeakatseista väittää, että vaihtoehtoinen politiikka toimisi ainoastaan Euroopan tasolla, mutta ei yksittäisessä maassa. Tällaiset oletukset estävät avoimen keskustelun hallitusten ja keskuspankkien välisen roolituksen uudistamisesta sekä finanssipolitiikan ja rahapolitiikan tavoitteiden uudelleenkäyttäytymisestä, mikä ei nykyisessä poliittisessa umpikujassa ole perusteltua.

Olen käsitellyt kysymystä omaehtoisesta politiikasta Joel Kaitilan kanssa raportissa ”Taloukskurista autonomiaan” (Kaitila ja Ronkainen 2015). Käymme läpi rahaliiton kasvumallin ongelmat ja ehdotamme tilalle aktiivista kysynnänsäätelypolitiikkaa. Talouskurin lopettaminen vaatii omaehtoisia toimia eli

kurisääntöjen tietoista rikkomista, rinnakkaisvaluutan käyttöönottoa ja rahaliitosta eroamista.

Vaikka Varoufakis on julistanut kansallisten puolueiden ajan kuolleeksi, DiEMin taustalla oleva analyysi kiinnittyy vahvasti eurovasemmiston poliittiseen strategiaan. Sen lähtökohtana on ratsastaa kaksilla rattailta rahaliiton lyhyen ja pitkän aikavälin reformeista ilman valmiutta rahaliiton haastamiseen. Kreikan nöyryytys, Portugalin ja Espanjan uusien hallitusten sitoutuminen talouskuriin, EKP troikan pelinrakentajana ja ”Viiden puheenjohtajan” raportti talouskurivetoisesta liittovaltiosta viittaavat kuitenkin siihen, että rahaliiton annetaan mieluummin hajota kuin sal-

litaan minkäänlaiset lyhyen tai pitkän aikavälin reformit.

Tulevien vuosien aikana on käytävä ennakkoluuloton keskustelu liittovaltiosta, valtiosta, työllisyyspolitiikasta, hallitusten ja keskuspankkien suhteesta, talouskurivetoisen globalisaation seurauksista ja vientivetoisen kasvumallin vaihtoehdoista. On eriskummallinen historiallinen nurinpäinkääntyminen, että talouskurivetoisen globalisaation ajatellaan olevan pienempi paha kuin talouskurista vapaan valtion. Jopa Varoufakisin itsensä mukaan Eurooppa hajoaa ilman muutoksia, joten on yltiöpäistä kieltäytyä valmistautumasta tilanteeseen, jossa reformit jäävätkin toteutumatta.

LÄHTEET

- Buxton, Nick (2016) "Interview with Yanis Varoufakis: Democracy, power and sovereignty in today's Europe", transform! europe -blogi 22.1.2016, <http://www.transform-network.net/blog/blog-2016/news/detail/Blog/democracy-power-and-sovereignty-in-todays-europe.html>.
- Cœuré, Benoît (2015) "Interview with Börsen-Zeitung", Mark Schrörsin tekemä haastattelu, *Börsen-Zeitung* 15.8.2015, <https://www.ecb.europa.eu/press/inter/date/2015/html/sp150814.en.html>.
- DiEM25 (2016) "The EU will be democratized: Or it will disintegrate!", Democracy in Europe Movement 2025, http://diem25.org/wp-content/uploads/2016/02/diem25_english_long.pdf.
- Euroopan komissio (2015a) "Euroopan talous- ja rahaliiton viimeistely", Jean-Claude Juncker tiiviissä yhteistyössä Donald Tuskin, Jeroen Dijsselbloemin, Mario Draghin ja Martin Schulzin kanssa, https://ec.europa.eu/priorities/sites/beta-political/files/5-presidents-report_fi.pdf.
- Euroopan komissio (2015b) "Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle ja Euroopan keskuspankille toimista Euroopan talous- ja rahaliiton viimeistelemiseksi", 21.10.2015, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0600&from=EN>.
- Jokisalo, Jouko (2016a) "Oikeistopopulismi nousee Saksassa", Kulttuurivihkot-blogi 2.4.2016, <http://kulttuurivihkot.fi/lehti/blogit/kasparhauser/786-oikeistopopulismi-nousee-saksassa>.
- Jokisalo, Jouko (2016b) "Alternative für Deutschlandin haaste vasemmistolle", Revalvaatio-verkkojulkaisu 13.4.2016, <http://www.revalvaatio.org/„/alternative-fur-deutschlandin-haaste-vasemmistolle/>.
- Kaitila, Joel & Ronkainen, Antti (2015) "Talouskurista autonomiaan: Euromaiden omaehtoiset toimet liikkumavaran lisäämiseksi", Vasemmistofoorumin raportti 2/2015, http://www.vasemmistofoorumi.fi/wp-content/uploads/2015/10/euroraportti_taitto4.pdf.
- Kauppalehti (2016a) "EU takkuaa pakolaisten ja Turkki-sovun kanssa", 17.3.2016, <http://www.kauppalehti.fi/uutiset/eu-takkuaa-pakolaisten-ja-turkki-sovun-kanssa/bLxtjKKa>.
- Kauppalehti (2016b) "Pääministeri Sipilä ei antaisi työmarkkinavaltaa EU-tasolle", 18.3.2016, <http://www.kauppalehti.fi/uutiset/paaministeri-sipila-ei-antaisi-tyomarkkinavaltaa-eu-tasolle/cKHnjA23>.
- Kouvelakis, Stathis (2016) "Syriza's rise and fall", *New Left Review* 97, 45–70, <https://newleftreview.org/II/97/stathis-kouvelakis-syriza-s-rise-and-fall>.
- Macron, Emmanuel & Gabriel, Sigmar (2015) "Europe cannot wait any longer: France and Germany must drive ahead", *The Guardian* 3.6.2015, <http://www.theguardian.com/commentisfree/2015/jun/03/europe-france-germany-eu-eurozone-future-integrate>.
- Tsipras, Alexis (2014) "Mitä Syriza-hallitus tulee tekemään", Thessalonikissa julistettu ohjelma 15.9.2014, <https://www.dropbox.com/s/tbww9lwfp2dsqdh/SyriZan%20Thessaloniki%20%20ohjelma.pdf?dl=0>.
- Villeroy de Galhau, François & Weidmann, Jens (2016) "Europa braucht mehr Investitionen", *Süddeutsche Zeitung* 8.2.2016, <http://www.sueddeutsche.de/wirtschaft/euro-raum-europa-braucht-ein-gemeinsames-finanzministerium-1.2852586>.

WILLIAM MITCHELL

Suomen tulisi jättää euroalue

JOHDANTO

Euroalue on sidottu talouskurin pakopaitaan. Sitä ohjailee talousideologia, joka ei kykene näkemään omaa epäonnistumistaan.

Taluskriisistä ovat alun pitäenkin vastuussa uusliberaali sääntelyn purkamisen politiikka ja harkinnanvaraisten budjettivajeiden (eli verotulot ylittävien valtion menojen) hyödyntämisen demonisointi. Nyt samanlaiset poliittiset valinnat pidentävät kriisiä edelleen.

Tällä hetkellä harjoitettu politiikka on tehnyt talouden stagnaatiosta, laajoista leikkauksista sekä työehtojen ja eläkkeiden heikkenemisestä pysyvän osan arkea. Ja kriisi jatkuu jo kahdeksatta vuotta!

Euroopan työväestöstä miljoonia on työttömänä, nuorisotyöttömyyden aste on edelleen 50 prosentin tietämällä useissa kehittyneissä teollisuusmaissa, eriarvoisuus ja köyhyys ovat kasvussa ja kansantulosta menetetään massiivisia määriä joka päivä.

William Mitchell on taloustieteen professori Newcastlen yliopistossa, Australiassa sekä Centre of Full Employment and Equity (Cof-FEE) johtaja. Hänen uusimman kirjansa *Eurozone Dystopia: Groupthink and Denial on a Grand Scale* (Edward Elgar, 2015) suomenkielinen käännös ilmestyy vuoden 2016 aikana. Käännös: Anssi Häkkinen

Nuorisotyöttömyyden hirvittävän korkea taso tekee kriisin aiheuttamista vahingoista ylisukupolvisia. Tulevaakaan hyvinvointia ei voi rakentaa, kun alityöllistetty nuori sukupolvi kasvaa aikuisuuteen ilman kokemusta työelämästä ja yhteiskunnan odotuksista jatkuvasti enemmän syrjäytyneenä.

Euroalueen poliittinen eliitti väittää, että ei ole olemassa muuta vaihtoehtoa kuin jatkaa talouskuripolitiikkaa, pienentää edelleen budjettivajeita ja toteuttaa yhä suurempia leikkauksia sosiaaliturvajärjestelmiin.

Useimpien maiden suuret poliittiset puolueet, ovatpa ne sitten hallituksessa tai oppositiossa, ovat kyseenalaistamatta nielleet uusliberalistisen ideologian. Se on paitsi tehnyt poliittisesta keskustelusta vaihtoehdotonta, myös hävittänyt näkyvistä ainoat todella uskottavat ratkaisut, joilla talous voisi elpyä.

Talouden nykytilaa oikein arvioimalla voi tulla ainoastaan siihen johtopäätökseen, että budjettialijäämiä tulisi kasvattaa. Talouskuri on juuri päinvastainen ratkaisu kuin mikä olisi tarpeen.

Kestävä talouden elpyminen euroalueella ja muualla vaatii valtavirtaisen makrotalousteorian ja -käytännön ehdotonta hylkäämistä ja institutionaalisten rakenteiden muuttamista siten, että alijäämien sallitaan kasvaa. Tämä on mah-

dollista vain, jos rahaliitto puretaan.

Edistykselliselle politiikalle on välttämätöntä haastaa vaihtoehtottomuuden mantra. Se on oikeistolle tehokas organisoiva kehys, jossa he saavat toistella sitä myyttä, että budjettikuri ja kokonaisvaltainen sääntelyn purkaminen sallivat vapaiden markkinoiden tuottaa maksimaalista vaurautta kaikille.

Uusliberaalia talouskehystä ajavat voimakkaasti niin monet ekonomistit, kansainväliset järjestöt, kuten Kansainvälinen valuuttarahasto IMF ja Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD, kuin myös oikeistopoliitikot, mukaan lukien eurojärjestelmän Brysselissä ja Frankfurtissa istuva eliitti. Kehys sokaisee yleisön silmät todellisilta vaihtoehtoilta kaventamalla julkisen keskustelun rajoja. Siinä se käyttää hyväkseen valikoivaa priorisointia, olemattomia syy- ja seuraussuhteita sekä suoranaista todellisuuden vääristelyä.

Euroopan päätöksentekijäeliitti – poliitikot, heitä tukevat virkamiehet, keskuspankkiirit sekä konsultteina käytetyt asiantuntijat – ovat yhä sen uusliberaalin ryhmäajattelun vankeja, josta euroherviö sai alkunsa. Tällainen ryhmäkäyttäytyminen vastustaa kaikkea muutosta ja selittää sen yksisilmäisyyden, jolla toteuttamiskelpoiset vaihtoehtoiset politiikkaratkaisut on jätetty huomiotta.

Euroalue oli mitä ilmeisimmin tuhoon tuomittu alusta alkaen. Nyt sen luonut uusliberaali ideologia esiintyy ratkaisuna sen ongelmiin. Ryhmäajattelu vaientaa kaikki vaihtoehtoiset ajatukset ja piilottaa todisteet, jotka haastaisivat vallitsevan näkökulman.

Jossain vaiheessa Euroopan taloudet vakautuvat ja löytävät jälleen kasvun, mutta talouskuri jättää syvät, sukupolvien pituiset haavat. Miljoonat jäävät sen tuloksena köyhemmiksi ja ilman heille kohtuuden nimissä kuuluvia mahdollisuuksia. Uusliberaalit päättäjät iloitsevat julkisuudessa onnistumisestaan, mutta mainitsematta, miten alhaiselta tasolta kasvu joutuu jatkumaan.

EMU on viallinen järjestelmä, ja sen täytyy muuttua. Kysymys kuuluu, millaiset muutokset ovat tarpeen vaurastumista nyt estävien valuvikojen korjaamiseksi.

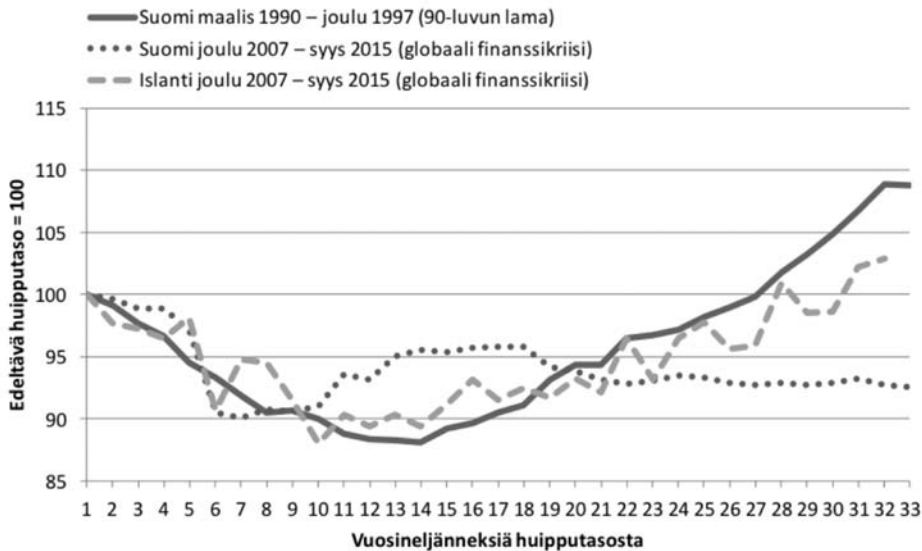
Eräs vaihtoehto on luoda todellinen liittovaltio, jolla on Euroopan-tasoiset finanssipoliittiset valmiudet varmistaa, että euroalueella tehtyjen investointien kokonaismäärä riittää työväestön haluan työllisyysasteen saavuttamiseen. Tätä vaihtoehtoa Wernerin ja MacDougallin työryhmät suosittelivat aikoinaan (Euroopan komissio 1970; 1977). Euroopan valtioiden väliset erimielisyydet ovat kuitenkin niin suuret, että tällainen ratkaisu on hyvin epätodennäköinen.

Uskon siis, että rahaliiton hajottaminen ja kansallisen rahapoliittisen suveriniteetin palauttaminen jäsenvaltioille on ainoa tie eteenpäin, tapahtuipa se sitten yhteisestä sopimuksesta tai yksittäisten maiden yksipuolisina ratkaisuna.

BRUTTOKANSANTUOTTEEN ROMAH- DUS JA TYÖTTÖMYYDEN KASVU

Suomi on ollut yksi niistä euroalueen maista, jotka ovat ajaneet Kreikan talouskurin suhteen kovaa linjaa ja tois-

Reaalisen BKT:n kehitys Suomessa ja Islannissa

Lähde: Eurostat, kansantalouden tilinpito

Kuvio 2. Suomen ja Islannin toipuminen lamoista

tuvasti kieltäytyneet tukemasta Kreikan pelastuspaketteja. Nyt se on myös itse yksi euroalueen huonokuntoisimmista talouksista.

Viimeisimmät tiedot Eurostatilta (julkaistu 12. helmikuuta 2016) osoittavat, että Suomen talous on ollut stagnaation tilassa vuoden 2012 toisesta neljänneksestä lähtien. Tuosta kesäkuuhun 2012 päättyneestä kvartaalista laskien Suomen talous on supistunut kymmenenä vuosineljänneksenä viidestätoista. Vuoden 2015 viimeisellä neljänneksellä se palasi virallisesti taantumaan talouden supistuttua kahtena peräkkäisenä neljänneksenä (-0,6 % kolmannella neljänneksellä ja -0,1 % neljänneksellä).

Reaalinen bruttokansantuote on ollut korkeimmalla tasollaan viimeksi vuoden 2007 viimeisellä neljänneksellä. Yli kahdeksan vuotta myöhemmin talous tuottaa edelleen 7,4 prosenttiyksikköä tuota

tasoa vähemmän – ja heikkenee edelleen.

Kuviossa 2 on esitetty reaalisen BKT:n kasvu indeksin avulla (indeksit on asetettu tasolle 100 kutakin kriisiä edeltäneen BKT-huipun mukaan). Kuviossa on esitetty reaalisen BKT:n kasvu Suomessa vuoden 1990 ensimmäisen neljänneksen ja vuoden 1997 viimeisen neljänneksen välillä (eli Suomen suuren laman aikaan) sekä Suomessa ja Islannissa vuoden 2007 viimeisen neljänneksen ja vuoden 2015 lopun välillä²⁰. Vaaka-akselille on merkitty vuosineljännekset (kolmen kuukauden välit) reaalisen BKT-huipun saavuttamisesta.

Jokainen tässä tarkastelluista taantumista oli syvä, ja niitä seuranneet elpymisjaksot pitkiä. Vuonna 1990 alkaneen laman jälkeen Suomi pääsi

20. Islannin vuoden 2015 viimeisen neljänneksen kansantalouden tilinpito ei ollut vielä tätä kirjoitettaessa saatavilla.

takaisin lamaa edeltävälle tasolle vasta vuoden 1996 viimeisellä neljänneksellä (28 vuosineljänneestä eli seitsemän vuotta myöhemmin). Vuoden 1998 alussa Suomen kansantalous oli kasvanut vain 8,7 prosenttia lamaa edeltävästä huipputasostaan.

Globaalin finanssikriisin aiheuttamassa taantumassa Islanti tarvitsi yhtä pitkän ajan (28 vuosineljänneestä) ennen kuin sen reaalin BKT jälleen pääsi vuoden 2007 lopun huipputasolle. Toipumisen tie oli samankaltainen kuin Suomella 1990-luvun alun laman jälkeen. Suomen reaalin BKT sen sijaan etäännytti tällä hetkellä edelleen vuoden 2007 lopussa saavuttamastaan huipputasosta.

Katsotaan sitten työttömyysasteen suhteellista kehitystä Suomessa ja Islannissa nykyisen kriisin aikana. Kuviosta 3 ilmenee, että Suomen työttömyysaste vuoden 2015 lopulla oli huomattavasti korkeampi kuin globaalien finanssikriisin alkaessa. Islannissa koettiin myös työttömyyspiikki kriisin seurauksena, mutta työmarkkinat toipuivat nopeasti, kun taas Suomen tilanne huononee edelleen.

Tammikuussa 2016 Islannin työttömyysaste oli pudonnut 2,8 prosenttiin, kun Suomen työttömyysaste on 9,3 prosenttia ja nousussa.

Vertaan Suomea nimenomaan Islantiin kahdesta yksinkertaisesta syystä:

1. Nykyisessä taantumassa Euroopan komission vaatima vahingollinen talouskuri on sitonut Suomen kädet. Vaikka Islantikaan ei ole ryhtynyt jättielvytykseen, se muutti finanssipolitiikkaansa siten, että kotitalouksien

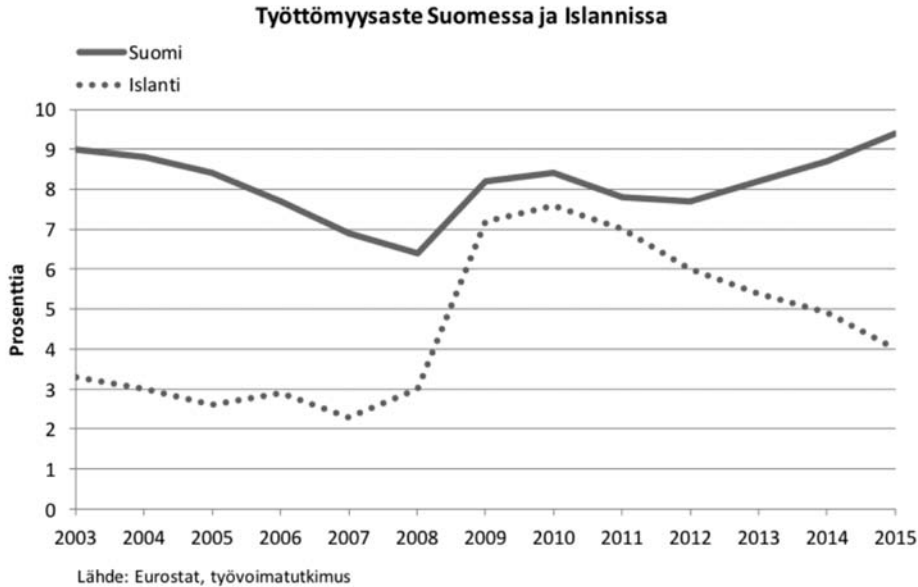
käytettävissä oleva tulo lisääntyi.

2. Valuuttakurssit eivät enää voi muuttua Suomen hyväksi, kuten kävi 1990-luvun alun lamassa. Islannin valuutan kurssimuutos finanssikriisin aikana oli merkittävä, ja mahdollisti sen kotimarkkinoiden suojaamisen ja työllisyyden palautumisen.

YKSIKKÖTYÖKUSTANNUKSET PAKKOMIELTEENÄ

Sekä Euroopan komissio että Suomen hallitus ovat luonnehtineet Suomen kriisiä sen kansainvälisen kilpailukyvyn romahdukseksi. Uusimmassa ”Suomen maaraportissa” komissio toteaa, että ”[h]itaan kasvun taustalla vaikuttaa olevan pääasiassa rakenteellisia tekijöitä” (Euroopan komissio 2016). Tätä ”virallista” kertomusta nousevat sitten hallitsemaan huoli yksikkötyökustannuksista ja liian suurista julkisen talouden alijäämistä, joista jälkimmäisten väitetään estävän tuottavuuden kasvua ja kansainvälisen kilpailukyvyn paranemista.

Euroalueen tämänhetkinen pakkomielte on vähentää yksikkötyökustannuksia pienentämällä palkkoja siinä toivossa, että tuottavuuden kasvu ei kärsi. Tämä niin sanottu ”sisäinen devalvaatio” (nimi tulee siitä, että vaihtokurssi on kiinteä jokaiselle euroalueen jäsenvaltiolle, joten reaalisten valuuttakurssien muutoksia voi saavuttaa vain puuttamalla kansallisen kustannustason nousuun suhteessa toisiin valtioihin) on sikäli ongelmallinen lähestymistapa, että se yleensä hidastaa myös tuottavuuden kasvua.

Kuvio 3. Suomen ja Islannin työttömyysasteiden kehitys erkaantunut

Suuri määrä tutkimuskirjallisuutta todistaa, että kun yritykset käyvät työntekijöidensä työehtojen kimppuun, työinto hiipuu ja tuottavuus usein heikkenee. Toisin sanottuna yksikkötyökustannukset eivät välttämättä pienene lainkaan, mutta tämän tien valinnut maa joutuu kilpajuoksuun kohti pohjaa.

Tämän lisäksi kotimainen kysyntä todennäköisesti heikkenee palkka-alen seurauksena entisestään, mikä syventää maassa vallitsevaa taantumaa. Taantuma taas patoaa tuottavuuden kehitystä entisestään yritysten leikatessa investoinneista ja innovaatioista.

Historian valossa paljon tehokkaampi keino pienentää yksikkötyökustannuksia on kannustaa bruttokansantuotetta kasvamaan nopeammin kuin työllisyys, mikä johtaa nopeampaan tuottavuuden kehitykseen ja yleisen hyvinvoinnin kasvuun. Budjettialijää-

mien rooli on tämän aikaan saamisessa hyvin keskeinen. Kun yksityisen sektorin kulutus ei riitä vauhdittamaan kasvua, ainoa vaihtoehto on lisätä julkisen sektorin nettomenoja, jotta kasvu jatkuu ja yksityinen sektori ehtii karistaa pessimistiset tunnelmansa.

Sisäinen devalvaatio perustuu ajatuksenakin loogiseen virheeseen nimeltä ”koostumuksen virhepäätelmä”²¹, joka tässä tapauksessa vaikuttaa kahdella tasolla. Ensiksi, jos kansainvälisessä tarkastelussa kaikki maat toteuttavat talouskuria ja sisäisen devalvaation politiikkaa (kuten eurojärjestelmän mantra määrää), kukaan ei saavuta suhteellista etua, vaan kaikki syöksyvät samaan kurjuuteen.

21. Koostumuksen virhepäätelmä tarkoittaa argumentaatiovirhettä, jossa oletetaan, että se, mikä on mahdollista yhdelle, on mahdollista kaikille (tai ainakin monille) toimijoille samanaikaisesti.

Tämä on erityisen merkittävä näkökohta, kun otetaan huomioon euroalueen sisäiset kauppasuhteet. Suomen tapaus on tässä kohdin hieman poikkeava, sillä sen tärkeimpinä vientikumppaneina on euroalueeseen kuulumattomia maita, kuten Ruotsi (suurin vientimarkkina) ja Venäjä (kolmanneksi suurin). Toiseksi suurin vientimaa on Saksa. Vienti Venäjälle on supistunut (se oli aikaisemmin toisella sijalla), koska EU on Ukrainan kriisin vuoksi asettanut Venäjälle talouspakotteita. Tämä ei mitenkään aiheudu Suomen kilpailukyvvystä.

Sen sijaan Suomen ulkoinen asema paranisi heti, jos Saksa suostuisi lopettamaan kansantaloutensa kotimaisen kysynnän hillitsemisen. Tässä näky selkeä tulovaikutus, jolla ei ole mitään tekemistä hintakilpailukyvvyn kanssa. Mikäli Saksa elvyttäisi omaa taloutaan, Suomen BKT:n kasvu kiihtyisi heti ilman mitään muutoksia tämänhetkisissä yksikkötyökustannuksissa.

Toiseksi sisäiseen devalvaatioon ratkaisumallina sisältyy myös sisäinen koostumuksen virhepäätelmä. Yksittäinen yritys Suomessa voi hyvin tulla siihen tulokseen, että sen palkkatason alentaminen ei merkittävästi vähentäisi sen myyntiä, ja lisääisi täten yrityksen kannattavuutta. Seuraisiko tästä lopulta enemmän työllistämistä ja tuotantoa vai ainoastaan suurempia voittoja omistajille, ei ole tässä yhteydessä olennaista.

Mutta jos kaikki Suomen yritykset ryhtyisivät palkka-aleen (mikä on sisäisen devalvaation idea), tällä olisi merkittäviä kielteisiä vaikutuksia kotimaiseen kysyntään. Palkat ovat tarjontapuolelta

tarkasteltuna kuluerä, mutta kysyntäpuolelta katsottuna tulonlähde. Kansantalouden tasolla palkansaajien tulotason romahdus hallituksen toteuttaessa palkkaleikkausohjelmaa heikentäisi hyvin todennäköisesti kokonaiskysyntää.

Tällöin yritysten kustannusten lasku jäisi vähäisemmäksi kuin niiden myynnin romahdus, ja kasvu kärsisi. Hyökäys palkansaajien tulotasoa vastaan heikentää myös heidän kykyään hoitaa nimellisarvoisia velkasitoumuksia (kuten asuntolainoja). Tämä pakottaa kotitaloudet vähentämään muihin tuotteisiin ja palveluihin kohdistuvaa kulutustaan, jotta heidän tuloistaan jäisi jäljelle riittävästi rahaa velkojen hoitamiseen. Osalla velallisista ei ole mahdollisuutta tällaiseen joustoon. Nämä väliinputoajat eivät enää pysty hoitamaan velkojaan, mistä seuraa kertautuvia ongelmia kansantalouteen.

Sisäiseen devalvaatioon ryhtyvä hallitus asettaa vastakkain oman kansantaloutensa varman heikkenemisen ja mahdollisuuden siitä, että vienti kasvaisi kotimaisten kustannusten pienenemisen myötä nopeammin – kyseessä on eräänlainen kasinopeli. Empiiriset todisteet viittaavat siihen, että useimmissa maissa kotimainen talous supistuu nopeampaan tahtiin kuin viennillä saavutettu kasvu pystyy paikkaamaan.

Lisäksi sisäinen devalvaatio on vaikeuksiltaan kohdentamaton. Se moutakari sekä vientialojen että muiden alojen työehtoja yhtäläisesti. Kysymys kuuluukin: Kuinka opettajien, hoitohenkilökunnan, sosiaalityöntekijöiden, bussinkuljettajien ynnä muiden kotimarkkinoille suuntautuvien alojen työn-

tekijöiden palkkojen leikkaaminen piristää vientikilpailukykyä?

Euroopan komissio (2016) väittää, että ”suljettu sektori” on ”tuotantopanos-ten tarjoaja avoimelle sektorille – hin- nanottaja kansainvälisillä markkinoilla – kustannusten nousu suljetulla sektorilla on saattanut vahingoittaa avoimen sekto- rin kustannuskilpailukykyä.”

Tämä yhteys vaikuttaa kuitenkin olevan vain välillinen, jos se lainkaan on olemassa. Julkisen sektorin palk- kojen leikkaamisella vaikuttaisi olevan hyvin vähäinen vaikutus kustannus- tasoon teknologiayrityksissä. Tällaisissa palkanalennuksissa vaikuttaa olevan enemmänkin kyse yleisestä kansantulon uudelleenjaosta yritysten voittoihin kuin vientisektorilla kilpailevien yritysten suorasta tukemisesta.

On vahvoja todisteita siitä, että maan elintason kehitys on sidoksissa sen kan- salliseen tuottavuuden kehitykseen, ei siihen, miten hyvin sen vientituotteet pärjäävät kansainvälisillä markkinoilla.

KANSAINVÄLINEN KILPAILUKYKY JA VALUUTTAKURSSIEN JOUSTOT

Empiirinen todistusaineisto on myös painava. Kansainvälisen kilpailukyvyn yleisesti hyväksytyjä mittareita ovat Kansainvälisen järjestelypankin (Bank for International Settlements, BIS) kuu- kausittain julkaisemat reaaliset efek- tiiviset valuuttakurssit (real effective exchange rate, REER)²².

22. Klaun ja Fungin (2006, s. 51) mukaan: ”Efektiivinen valuuttakurssi (effective exchange rate, EER) on parempi valuuttakurssien mak-

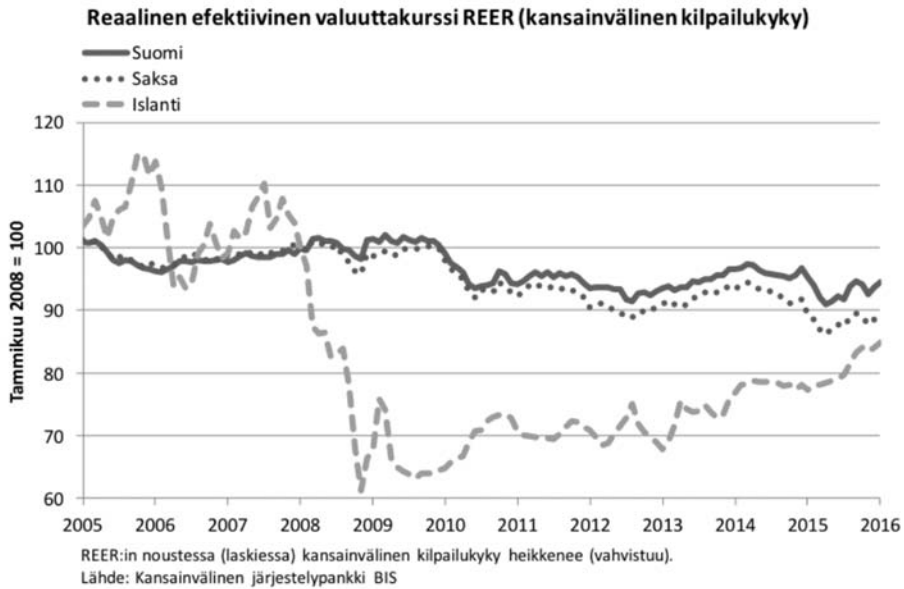
Jos REER nousee (laskee), voimme päätellä, että maan kansainvälinen kil- pailukyky on huonompi (parempi). REER:in noustessa (laskiessa) valuut- takurssi siis vahvistuu (heikkenee), mikä tarkoittaa huonompaa (parempaa) kilpailukykyä.

Kuviosta 4 nähdään Kansainvälisen järjestelypankin (BIS) mittaamat reaali- set efektiiviset valuuttakurssit Suomelle, Saksalle ja Islannille vuosina 2005–2016. Suomi ja Saksa kulkevat selvästi samaa uraa. Suomessa tehtävien toimenpiteitten vaikutukset ainakin euroalueen sisäisen kaupan suhteen olisivat siis todennäköi- sesti hyvin vähäiset.

Mutta vaikka Islanti koki hurjan romahduksen pankkijärjestelmässään vuosina 2008–09, sen hallitus ei toteut- tanut sisäistä devalvaatiota. Sen sijaan valuuttakurssi putosi jyrkästi, mikä piristi sen kansainvälistä kilpailukykyä välittömästi. Kriisin laannuttua Islanti siirtyi toipumisen tielle, ja sen valuut- takurssin vahvistuminen on sittemmin nostanut uudelleen sen REER:iä.

Sikäli kun kansainvälisen kilpailuky- vyn parantamisella on ylipäätään väliä,

rotaloudellisten vaikutusten indikaattori kuin mikään yksittäinen kahdenvälinen vaihtokurssi. Nimellinen efektiivinen valuuttakurssi (nomi- nal EER, NEER) on indeksi, joka muodostuu joukosta kahdenvälisiä vaihtokursseja otetusta painotetusta keskiarvosta. Reaalinen efektiivinen valuuttakurssi (real EER, REER) johdetaan NEER:istä oikaisemalla sitä jonkin suhteellisten hintojen tai kustannusten mittarin suhteen; REER:in muutoksissa näkyy siis sekä nimelli- sen valuuttakurssin kehitys että inflaatiiovau- din erot suhteessa kauppakumppaneihin. Sekä markkina- että politiikka-analyysissä EER:eillä on erilaisia tehtäviä, kuten: kansainvälisen kil- pailukyvyn mittarina...”

Kuvio 4. Islanti toipui globaalista finanssikriisistä nopeasti, koska sen valuuttakurssi jousti

se on helpommin saavutettavissa sallimalla valuuttakurssien reagoida ulkoisiin epätasapainotiloihin kuin nävertämällä työväestön palkkoja ja työehtoja.

Ensiksi vaihtokurssin heikkeneminen vaikuttaa kaikkien tuontitavaroiden hintoihin. Koko kansantalouden on kärsittävä reaalityulojensa pienentyminen ja sitten ratkaistava, kuinka tappio jaetaan eri kansantulon saajien välillä. Vientituotteista tulee houkuttelevampia ulkomaalaisille, mutta kotimaisille kuluttajille ja yrityksille syntyy kannustin korvata ulkomaiset tuotteet kotimaisilla, kun se on mahdollista. Esimerkiksi Australian dollarin heikentyessä sen kansalaiset lomailevat mieluummin Australiassa kuin ulkomailla. Tämä vahvistaa kotimaista kysyntää ja pitää yllä työllisyyttä. Yrityksille syntyy myös kannustin muuttaa tuotantotapaansa tai kehittää uusia tuoteinnovaatioita.

Toiseksi vaihtokurssin heikkeneminen ei – toisin kuin sisäinen devalvaatio – muuta lainkaan nimellistulojen tasoa kansantalouden sisällä. Tämä on se merkittävä ero. Useimmat velkasi-
toumukset on hinnoiteltu niiden nimellisarvon mukaan (esimerkkinä jälleen asuntolainat). Jos reaalityulojen tasoa heikennetään, nimellisarvoisten vastuiden kantajien on pienennettävä joidenkin hyödykkeiden kulutustaan varmistakseen, että heidän nimellistulonsa riittävät velkojen hoitamiseen. Valuutan arvon heikkeneminen kansainvälisillä markkinoilla antaa kotimarkkinoiden kuluttajille mahdollisuuden tällaiseen kulutustottumustensa muuttamiseen. Sisäinen devalvaatio sen sijaan pienentää nimellistuloja suoraan. Sellaisissa oloissa kotitalouksille on paljon vaikeampaa järjestää kulutuksensa siten, että

nimellisarvoiset velat voidaan hoitaa. Sisäinen devalvaatio on siis paljon vahingollisempi tapa parantaa kilpailukykyä, ja sen tehokkuus on joka tapauksessa kyseenalainen.

Lopuksi Suomi tarvitsisi selvästi enemmän kulutusta kansantalouden tasolla. Yksityinen kulutus (ja erityisesti investoinnit) on heikoissa kantimissa. Sisäinen devalvaatio vähentäisi kotimaista kysyntää entisestään.

Tarkastellaan seuraavaksi kuviota 5, jossa on esitetty reaaliset efektiiviset valuuttakurssit Suomelle (yhtenäinen viiva) 1990-luvun laman aikana sekä Suomelle (pisteviiva) ja Islannille (katkoviiva) globaalin finanssikriisin jälkeen. Vaaka-akselin numerot laskevat kuukausia siitä, kun reaalin BKT oli kullakin ajanjaksolla huipussaan.

Tulos on aika pysäyttävä. Kuviota kannattaa myös verrata aiemmin esitettyyn käyrään, jossa verrattiin reaalin BKT:n kasvua samoilla ajanjaksoilla.

Ennen kuin Suomi liittyi euroalueeseen, sen valuuttakurssi jousti ja kykeni elvyttämään taloutta. Suomen sopeutuminen 1990-luvun alussa ei ollut yhtä nopea kuin Islannin vuonna 2008, mutta vaihtokurssin kokonaisliike oli samaa tasoa.

Eurojärjestelmän osana Suomella ei ole tässä suhteessa liikkumatilaa. Raha-poliittisesti suvereenille valtiolle olennainen sopeutumiskeino on tarkoituksella rajattu ulos.

Tuomas Malinen (2015) kirjoittaa:

Kelluvan markan aikaa luonnehti rahan arvon vakaus ja erittäin nopea talouskasvu. Tällä ajanjaksolla Suomi

pystyi myös laadulliseen loikkaan luonnonvaroihin pohjaavasta tuotannosta tietotalouteen ICT-sektori johtotähtenään.

Tämä osoittaa, millaiset rakennemuutokset ovat mahdollisia, kun kiinteiden valuuttakurssien sijasta annetaan niitten joustaa.

Malinen (2015) argumentoi myös seuraavasti:

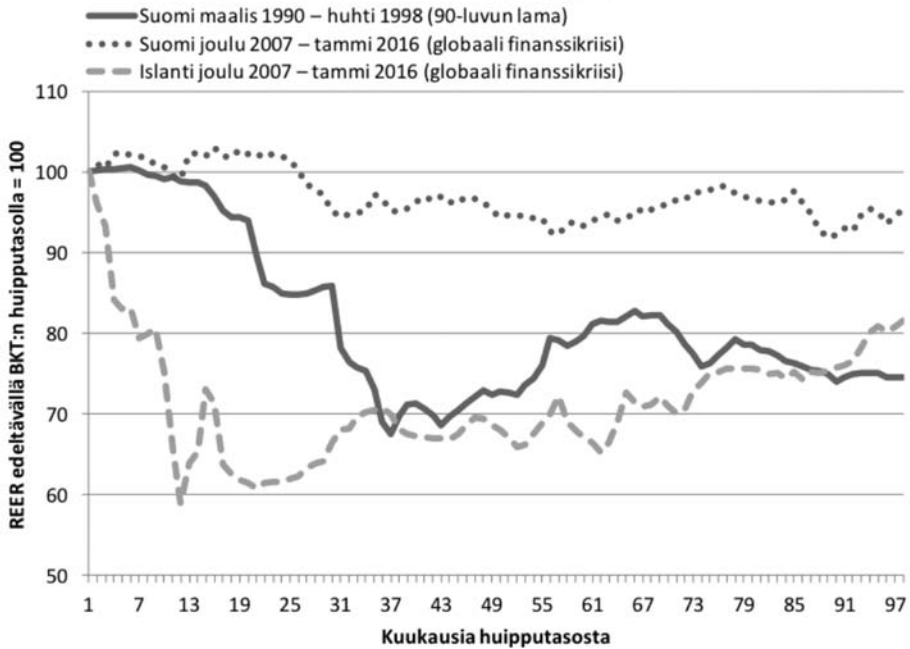
Kaikki historialliset tosiseikat johtavat samaan johtopäätökseen. Suomen ei olisi pitänyt liittyä euroon. Jos Suomella olisi oma, kelluva valuutta, se heikkenisi suhteessa muihin valuuttoihin globaalin kysynnän laskiessa, vaihtokurssien päävientimaiden suhteen heiketessä tai kotimaisten tuotantokustannusten (esim. palkkojen) kasvaessa. Suomi luopui tästä työkalusta liittyessään euroon...

Vaikka olen joiltain osin merkittävästi eri mieltä Malisen esittämän analyysin kanssa, yllä siteeratut toteamukset pitävät selkeästi paikkansa.

TARU NOKIASTA JA SANOMALEHTIPAPERISTA

Nokian romahdus on ilmiselvästi ollut Suomen taloudelle suuri tappio. Lähemmin tarkasteltuna vaikuttaa kuitenkin siltä, että televiestintäyhtiön rappeutuminen ja Microsoftin sille tekemä nurkanvaltaus eivät olleet seurausta liian korkeista palkoista tai valtion budjetin alijäämästä. Nokia ei menettänyt

Reaalinen efektiivinen valuuttakurssi REER (kansainvälinen kilpailukyky)

REER:in noustessa (laskiessa) kansainvälinen kilpailukyky heikkenee (vahvistuu).
Lähde: Kansainvälinen järjestelypankki BIS

Kuvio 5. Suomen kansainvälinen kilpailukyky ei enää sopeudu, koska valuuttakurssi ei joustu eurojärjestelmässä

markkinaosuuttaan palkankorotuksista aiheutuneen kilpailukyvyn heikkene-
misen vuoksi, vaikka uusliberaalit toista
väittäisivätkin.

Todellisuudessa suurilla edelläkävi-
järyityksillä, jotka menettivät etulyön-
tiasemansa ja luhistuivat, on pitkä his-
toria. Ajatellaanpa Sonyn Walkmania,
Kodakia, Nokiaa tai Blackberrystä – kaikki
samanlaisia tarinoita, joille ei saa kustan-
nuskilpailukyvyistä yhdistävää tekijää.

Nämä yritykset eivät onnistuneet
ennustamaan kuluttajien mieltymys-
ten muutoksia. Nokiaa painoi liian laaja
valikoima patukkamallisia puhelimia.
Nokia ei ymmärtänyt markkinoiden

innostuvan ensin simpukkapuheli-
mista ja sitten Applen markkinoille tuo-
mista käytettävyyssinnovaatioista (esim.
kosketusnäytöt).

Nokia olisi voinut leikata työnteki-
jöidensä palkat olemattomiin. Se olisi
silti menettänyt markkinaosuutensa.

Michael McQueen (2013) kertoo:

...suomalainen puhelinjätti huu-
maantui vaarallisesti 1990-luvun
lopulla ja 2000-luvun alussa saavutta-
mastaan menestyksestä. Sen menes-
tyttyä hyvin niin pitkään ei liene
yllätys, että jonkinasteinen ylimieli-
syyss tuli mukaan kuvaan, juuri kuten

Kodakin ja Motorolan tapauksissa... Tällainen menestyksen huuma teki Nokiasta hyvin haavoittuvan häiritsevälle innovaatiolle, ja pian sellainen saapuikin: älypuhelin... kolmas syy Nokian tappioon oli sen tukahduttava byrokratia... [se kieläytyi ottamasta käyttöön] värillisiä kosketusnäyttöjä, karttaohjelmistoja tai verkkokauppatoimintoja...

McQueenin analyysi on samansuuntaista muiden Nokia-tutkimusten kanssa. Kaikissa niissä on sama teema – johtajien epäonnistuminen, ei suinkaan ahneiden ammattiliittojen myyräntyö hyväkuntoisen yrityksen kilpailukyvyyn rapauttamiseksi.

Toinenkin suuri Suomen talouden sektori on viime vuosina jäänyt jälkeen: sellu- ja paperiteollisuus. Suomi on aina ollut merkittävä selluloosan ja paperin tuottaja, kiitos valtaviin metsävarantojensa. Metsäteollisuus käsittää noin 15 prosenttia Suomen kokonaisviennistä.

Viime vuosina tuotantopanokset ja vienti näillä aloilla ovat olleet kuitenkin laskussa. Johtuuko tämä kilpailukykyongelmista? Todisteet viittaavat siihen, että lasku johtuu pikemminkin rakenteellisista muutoksista niissä lopputuotteiden tuottajissa, jotka tarvitsevat paperia raaka-aineekseen.

Reuters (2013) raportoi:

Suomen paperivienti on laskusuhdanteessa tänä ja ensi vuonna yhä useamman eurooppalaisen kuluttajan ja mainostajan siirtyessä painotuotteista verkkoviestintään taloudellisen epävarmuuden ympäristössä.

Paperituotteitten käytön vähenemistä on kiihdyttänyt ”Euroopan taantuma”, ei Suomen kustannuskilpailukyvyyn kehitys.

ERO ON PARAS VAIHTOEHTO

Eurosta on ainoa tapa, jolla Suomen tapainen maa voi saada takaisin rahapoliittisen suvereniteetin ja tasapainottaa taloutensa. Euroopassa vallitsevat historialliset ja kulttuuriset realiteetit estävät siirtymisen liittovaltiotason finanssipolitiikkaan.

Ihanteellisessa tapauksessa euroalueen valtiot sopisivat keskenään yhteisvaluutan hallitusta purkamisesta ja jäsenmaiden rahapoliittisen suvereniteetin palauttamisesta. Koska tämä vaikuttaa epätodennäköiseltä, yksipuolinen ero eurosta on silti Suomen kaltaiselle yksittäiselle maalle parempi vaihtoehto.

Eurossa tai euroalueessa ei ole mitään peruuttamatonta. Vaikka sopimukseen ei sisälly muodollisia poistumismekanismeja, niin kauan kuin Suomea tai muuta maata ei ole sotilasvoimin miehitetty, ne voivat tehdä mitä haluavat.

Eurooppalainen politiikka ja päätöksenteko ovat tällä hetkellä kahden vahvan ja tuhoisan voiman otteessa. Ensimmäinen niistä on vanha Ranskan ja Saksan välinen vihanpito. Tähän liittyy myös pohjoisen ylimielisyys etelää kohtaan. Etelää ei kuitenkaan voida sivuuttaa sen maantieteellisen läheisyyden takia.

Toinen voima on markkinataloususkovaisten ylivalta, uusliberaali ryhmäajattelu, joka hallitsee akateemisen taloustieteen kautta myös poliittista

päätöksentekoa – empiirisistä puutteistaan ja teoreettisista ristiriitaisuuksistaan huolimatta. Globaali finanssikriisi on osoittanut valtavirtaisen taloustieteen perustavanlaatuisesti vialliseksi. Sitä ei pitäisi käyttää ohjaamaan päätöksentekoa.

Amerikkalaisista yliopistoista nousut monetarismi loi poliitikkojen keskuuteen ”jälkikansallisen” jännitteen, joka vaikutti Euroopan vanhojen valtioiden välisten jakolinjojen lävitse. Varhaiset pohdinnat Euroopan yhdentymisestä asettivat kansallisvaltiot etusijalle. Mutta kun Delorsin työryhmä kokoontui 1980-luvun lopulla, päätöksentekoprosessit olivat jo globaalilla tasolla joutuneet finanssieliitin haltuun; propaganda monetaristisen talousopin puolesta edisti heidän asiaansa.

Kansallisvaltioiden väliset jännitteet ovat edelleen olemassa, mutta niitä ilmaistaan entistä useammin markkinatalousnarratiivin kautta. Tästä sai alkunsa hirviö nimeltä EMU. Nämä kaksi voimaa eivät hellitä tuhoisaa otetaan Euroopasta helposti.

Ranskan ja Saksan vastakkainasettelun kulttuuriset ja historialliset ulottuvuudet ovat pysyviä muureja eurooppalaisen edistyksen tiellä. Erimielisyydet ovat niin suuret, että molempien näistä Euroopan suurmaista olisi parempi seurata omaa tietään. Tämä on kuitenkin mahdollista vain, jos ne vapauttavat itsensä myös uusliberaalin taloustieteen pihdeistä. Markkinauskon ylivalta on kierouttanut eurooppalaisen projektin niin täysin, että sen taloudellisen vision epäonnistuminen uhkaa nyt niitä myönteisiä poliittisia ja lainsäädännöllisiä

saavutuksia, jotka EU on onnistunut tuottamaan.

Uudessa kirjassani (Mitchell 2015) esittelen yksityiskohtaisen ohjelman euroalueesta poistuvan valtion toimintamalliksi. Seuraavassa esitän siitä vain lyhyen yhteenvedon.

Jokaisen euroerosuunnitelman on vastattava seuraaviin kysymyksiin:

1. Kuinka toimia euromääräisen julkisen ja yksityisen velan suhteen?
2. Mitä tapahtuu eroavassa valtiossa talletetuille euromääräisille varoille?
3. Kuinka taataan rahoitusjärjestelmän vakaus?
4. Miten otetaan käyttöön uusi valuutta (esimerkiksi suoraan vai väliaikaisen rinnakkaisvaluutan käyttöönoton kautta)?
5. Onnistutaanko valuutan arvon jyrkkää laskua hallitsemaan ja minimoimaan siitä seuraavat inflaatorit, säilyttäen kuitenkin reaalin elintaso?
6. Kuinka hallitaan spekulatiivisia pääomavirtoja (esimerkiksi pääomakontrollein)?
7. Jos valtio joutuu eroamaan myös EU:sta, kuinka selvittää kansainvälisen kaupan lakitekniisten edellytysten muuttumisesta ja muista ongelmista?

Tähän mennessä esitetyt arviot euroalueesta eroamisen seurauksista riippuvat siitä taloustieteellisestä kehyksestä, jonka perusteella ne on tehty. Ei ole yllättävää, että uusliberaali makrotaloustiede, joka kyseenalaistaa finanssipolitiikan ja rahapoliittisen suvereniteetin tärkeyden, ennustaa katastrofaalisimpia seurauksia.

Nämä ekonomistit ennustavat massiivisen ja pysäyttämättömän rahan arvon laskun johtavan hallitsemattomaan inflaatiopiikkiin, joka tuhoaa valuutan arvon. He ennakoivat myös, että massiivinen pääomapako, luottotappiot ja valtion kykenemättömyys puolustaa pankkiensa pääomapohjaa johtavat finanssijärjestelmän luhistumiseen. He ennustavat, että koulutettu työvoima pakenee maasta, mikä olisi kohtalokasta tuottavuuden tulevalle kehitykselle.

He ennustavat, että valtio joutuu jättämään velkavastuunsa maksamatta, mikä pakottaa sen pitkälliseen, kalliiseen oikeustaisteluun ja tekee siitä kansainvälisten pääomamarkkinoiden paarian. He väittävät, että tämän seurauksena valtio ei kykene rahoittamaan itseään, vaan sen maksukyky loppuu. He ennustavat myös, ettei yksityinen sektori saa enää luottoja, mikä johtaa yritysten ja kiinteistömarkkinoiden romahtamiseen.

Tässä katastrofiskenaariossa maa uppoaisi laman, köyhyyden ja eristämisen suohon. Yhteiskunnan vakaus luisuisi anarkiaksi. Sitä seuraisi totalitaarinen hallinto, joka pitäisi yllä järjestystä verenhimoisen salaisen poliisin kidutuskeskuksin ja kuolemanpartioin. Tällainen tulevaisuus olisi varmasti pahempi kuin jatkaminen osana euroaluetta.

Moderni rahateoria (Modern Monetary Theory, MMT) puolestaan osoittaa, miten hyvin valtio, joka hallitsee omaa, kyllävalua, pystyy toteuttamaan talouspoliittisia toimenpiteitä kotimaassaan. Sen ymmärtävä tajuaa myös, että katastrofiskenaario on vain ideologinen pelottelukampanja, jonka tarkoituk-

sena on ylläpitää uusliberaalia hegemoniaa ja tukahduttaa demokratiaa.

Euroalueesta eroamisen kustannuksia ei voi varmasti tietää, ja niitä on vaikea ennustaa. Voimme kuitenkin päätellä historiallisen kokemuksen perusteella muutamia asioita. On hyvin todennäköistä, että eroamisen hyödyt ylittäisivät kustannukset, jos eropäätöksen yhteydessä myös hylättäisiin valuviallinen uusliberaalin talouskurin malli ja otettaisiin käyttöön kansalaisten hyvinvointia edistävä, aktiivinen finanssipolitiikka.

Jos poistuva valtio jatkaa rahoitusmarkkinoiden palvontaa ja kuvittelee voivansa harjoittaa talouskuria entistä voimakkaammin, erosta tulee vielä edellä kuvattua kauhuskenaariotakin kalliimpi.

Jos taas poistuva valtio hylkäisi talouskurin kulttuurin ja saisi takaisin rahapoliittisen suvereniteettinsä, voisi se hyödyntää voimavarojaan tehokkaammin esimerkiksi työllistämällä työttömiä. Todellista talouskasvua seuraisi välittömästi.

Joukkovelkakirjamarkkinat rahapoliittisesti suvereeni valtio saisi kuriin, sillä keskuspankki voisi tarvittaessa asettaa valtionvelan koron ostamalla ja myymällä velkakirjoja itse. Tässä tilanteessa ei olisi enää oleellista, ostaisivatko sijoittajat uudessa valuutassa liikkeeseen laskettuja valtion joukkovelkakirjoja vai eivät.

Valtion vallassa olisi nyt kuluttaa ja ostaa mitä tahansa, mitä sen omassa valuutassa olisi myynnissä, mukaan lukien kaikki käyttämätön työvoima. Uudestisyntynyt valtio voisi turvata rahoitusjärjestelmänsä pääomapohjan ja

taata kaikki omassa valuutassaan tehdyt talletukset.

Usein väitetään, että euroalueelta poistuva valtio joutuisi hyperinflaation kouriin. Suurin osa näistä kommenteista kuvaa tilanteita, joissa valtio ei pääse yksityisille velkamarkkinoille heikkenevän valuutan (ja muiden vakausongelmien) vuoksi, ja joutuu turvautumaan tabuksi julistettuun suoraan keskuspankkirahoitukseen kattaakseen menonsa. Kaikkeen kulutukseen – julkiseen ja yksityiseen – kuitenkin sisältyy inflaatio-riski, mikäli talous ei pysty reagoimaan siihen lisäämällä hyödykkeiden ja palvelujen tuotantoa ja myyntiä.

Valtioille, jotka kärsivät taantumasta ja suuresta toimettomien resurssien määrästä, on hyvin epätodennäköistä joutua inflaatiokierteeseen, vaikka alijäämiä lisättäisiinkin. Juuri tällaisia valtioita useimmat Euroopan maat finanssikriisin jälkimainingeissa ja talouskurin kourissa ovat.

Pääasiallisena inflaation lähteenä niillä toimisivat tuontitavaroiden ja -palveluiden nousevat hinnat, kun valuutan arvo laskisi valtion päästettyä sen kellumaan. Historiallisten todisteiden valossa tällaiset sopeutumiset ovat äkillisiä ja lyhytkestoisia. Argentiinan tapaus on eräs esimerkki. Myös uudempi, euroopalainen esimerkki viittaa tähän. Kun Islannin rahoitusjärjestelmä romahti vuonna 2008, hallitus kieltäytyi tukemasta yksityisiä rahoituslaitoksia ja pelasti sen sijaan kotimaan valuutassa tehdyt talletukset kansallistamiinsa pankkeihin. Ulkomaisiin valuuttoihin liittyvien riskien taas annettiin johtaa konkurssiin.

Islannin katastrofi oli jälleen yksi osoitus uusliberalismin vaaroista. Sen pankkikriisi aiheutui pankkien yksityistämisestä ja sääntelyn purkamisesta, mikä johti niiden taseiden massiiviseen laajenemiseen vuosien 2004 ja 2008 välillä.

Kansainväliset markkinat alkoivat yskiä vuoden 2008 alussa ja pääomavirrat tyrehtyivät, mikä heikensi Islannin kruunua ja kiihdytti inflaatiota, kun tuontitavarat, kuten bensiini, kallistuivat. Pankkien romahdus pahensi valuutakriisiä ja kruunu heikkeni vuoden 2008 aikana yli 50 prosenttia suhteessa euroon.

Mutta romahduksella oli rajansa. Vuoden 2010 ensimmäisellä puoliskolla kruunun arvo oli noussut lähes 10 prosenttia ja lokakuuhun 2010 mennessä inflaatio, joka oli korkeimmillaan ollut 21,9 prosenttia tammikuussa 2009, oli palannut keskuspankin neljän prosentin tavoitetasolle.

Islannin hallitus, joka ymmärsi käsiensä olevan osittain IMF:n ohjelman sitomat, vapautti yksityistä eläkesäästämistä hallinnoivia sääntöjä ja mahdollisti näiden varojen suuremman käyttöönoton. Tämä vaikutti finanssipoliittisen elvytyksen tavoin. Toisin sanoen taloutta ei kahlittu täydellisellä talouskurilla, ja kulutuksen kasvu johti nopeaan elpymiseen. Edellä esittämäni aineisto osoitti, että Islanti on selvinnyt kriisistä reilusti paremmin kuin Suomi.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Mikäli Suomi jää osaksi euroaluetta, sillä on edessään talouden stagnaatio, työttömyysasteen nousu ja lisääntyvä köyhyys. Rahapoliittisen suvereniteetin palauttaminen euroeron myötä ja kotimaisen talouden elvyttäminen sitoutumalla vahvasti täystyöllisyyteen on Suomelle paras tie eteenpäin. Koska euron kahleista vapautunut Suomi voisi ostaa mitä tahansa, mitä sen omalla valuutalla olisi ostettavissa, työtakuuohjelman käyttöönotto olisi erinomainen ensiaskel polulla uuteen itenäisyyteen – riippumattomuuteen siitä uusliberaalista ryhmäajattelusta, joka nyt on raunioittamassa eurooppalaisen projektin.

LÄHTEET

- Euroopan komissio (1970) "Report to the Council and the Commission on the Realization by Stages of Economic and Monetary Union in the Community", Luxemburg, 8.10.1970. Tunnettu myös Wernerin raporttina.
- Euroopan komissio (1977) "Report of the Study Group on the Role of Public Finance in European Integration, Volume 1: General Report", Bryssel, huhtikuu 1977. Tunnettu myös MacDougallin raporttina.
- Euroopan komissio (2016) "Country Report Finland 2016", Commission Staff Working Document, Bryssel, 26.2.2016.
- Klau, M. & Fung, S.S. (2006) "The new BIS effective exchange rate indices", *BIS Quarterly Review*, maaliskuu 2006, 51–66.
- Malinen, T. (2015) "Why Finland Would Be Better Off Without the Euro", *The World Post* 7.12.2015.
- McQueen, M. (2013) "How bad calls led to Nokia's demise", *Business Spectator* 4.9.2013.
- Mitchell, W.F. (2015) *Eurozone Dystopia: Groupthink and Denial on a Grand Scale*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Reuters (2013) "Finnish paper exports to fall on shift to online media - report", 9.4.2013.

KATARINA SEHM PATOMÄKI

Talouden ja etiikan välinen yhteys luotava uudelleen – Kriittinen kommentti Mitchellille

JOHDANTO

William Mitchell esittää vakuuttavasti, että säästö- ja leikkauspolitiikan pakkopaita on ristiriidassa EU:n alkuperäisten tavoitteiden kanssa. Rauhan ja hyvinvoinnin sijaan talouskuripolitiikka tuottaa massiivista vahinkoa ja vaikuttaa pitkälle seuraaviin sukupolviin. Mitchell näkee, että kestävä elpyminen euroalueella ja muualla edellyttää valtavirtaisen makroteorian ja sen käytäntöjen kategorisen hylkäämisen. EMUn instituutioita täytyy muuttaa siten, että sallitaan valtioiden alijäämien kasvu. On helppo yhtyä tähän analyysiin.

Mitchell kuitenkin väittää myös, että tämä voi tapahtua vain hylkäämällä euro. Yhdyn Mitchellin tilanneanalyysiin, mutta teen toisenlaisen johtopäätöksen.

Ensinnäkin eurosta eroaminen ei välttämättä riitä Euroopan rauhanprojektin tai jäsenmaan talouskasvun edistämiseen. Jäsenmaiden eroaminen eurosta saattaisi johtaa yhä kurinalaisempien ryhmittymien syntymiseen. Oletan, että ilman Suomea – tai Kreikkaa – euroalue

olisi vielä vähemmän demokraattinen, vaikkakin eri tavalla kuin nyt. Pelkästään kutistuvasta määrästä ylijäämätalouksia koostuva euroalue ei edistäisi alkupeleistä tavoitetta luoda rauhan edellytykset Eurooppaan – puhumattakaan taloudellisista tavoitteista.

Toiseksi eurosta eroaminen ei yksin lisäisi jäsenmaan talouspoliittista liikumatilaa. Tämä siksi, että monet suurimmista ongelmista eivät ole erityisen kansallisia luonteeltaan. Pikemminkin ne vaativat ylikansallisia ratkaisuja. Näihin ongelmiin kuuluvat esimerkiksi globaalin rahoitusjärjestelmän voima ja epävakaus sekä jatkuvasti liian alhaisena pysyvä kokonaiskysyntä maailmantaloudessa.

Maailmantalouden kysyntä on tullut riippuvaiseksi velan määrän kasvusta. Suurin osa tästä on yksityistä velkaa. Finanssikriisin jälkeen kuitenkin myös yhä useampien valtioiden velkasuhde on huonontunut. Julkinen velka on noussut talouspolitiikan keskiöön ja Suomi on vain yksi monista EU-maista, joka pyrkii taittamaan velkaantumisen vähentämällä julkisia menoja ja/tai korottamalla veroja.

Ongelma on myös se tapa, jolla ylivelkaantuneita maita kohdellaan. Laillisuusperiaate ei päde. Markkinatalouksien peruseriaatteita velkojien oikeuksista ja tasa-arvosta ei sovelleta kansainvälisesti.

Katarina Sehm Patomäki on poliittisen talouden tutkija, joka on kiinnostunut makrotalouden kysymyksistä ja erikoistunut valtioiden velkakysymyksiin. Hänellä on tohtorintutkinto RMIT-yliopistosta Melbournesta ja hän on työskennellyt muun muassa YK:ssa ja Euroopan neuvostossa.

Ajan myötä velka-ajattelussa on tapahtunut useita muutoksia. Isossa-Britanniassa kiellettiin velkavankeus vuonna 1869 – tänä päivänä velkavankeus on kansallisella tasolla korvattu velallisen suojalla ja on siirrytty jopa kohti lainanantajien vastuuta (Sehm Patomäki 2011, 493, 496).

Myös velan rooli on muuttunut. Aiemmin hallitukset hallitsivat velkojaan, mutta tänään tämä suhde on päinvastainen. Kansainväliset velkojat hallitsevat velallisia. Ei ole täysin väärin sanoa, että pankit ovat saaneet yliotteen yksityishenkilöistä ja maailmanlaajuiset rahoituslaitokset valtioista.

KAIKKI ONGELMAT EIVÄT OLE EURON SYYTÄ

Maat ovat riippuvaisia toisistaan sekä kaupan että pääomavirtojen kautta. Silti pääomavirtojen rooli on suurelta osin jäänyt pois nykyisistä euroanalyysistä ja poliittisista kannanotoista. Tämä on yllättävää, koska maailmassamme globaalit rahavirrat ylittävät ylivoimaisesti maailmankaupan. Tämän lisäksi elämme globaalitalouden laajassa muutovaiheessa. Jos keskitymme tuotantokustannuksiin ja muihin reaalitalouden indikaattoreihin – kuten työvoimakustannuksiin – rahoitusala katoaa näköpiiristä (Storm 2016, 3). Pääomavirtojen kasvaneen merkityksen takana on kaksi prosessia: rahoitussääntelyn purkaminen ja finansialisaatio²³.

23. Finansialisaatio on prosessi, jossa rahoituslaitosten ja rahoitusmarkkinoiden koko ja vaikutusvalta lisääntyvät.

Bretton Woods -järjestelmän mahaollistaman vahvan rahoitussääntelyn ansiosta vuosina 1945–71 ei ollut pankkikriisejä. Kriisit yleistyivät vasta Bretton Woods -järjestelmän kaaduttua vuoden 1971 jälkeen. (Schularick ja Taylor 2012, 1037.)

Kun uusliberalismi taannoin nousi pääministeri Margaret Thatcherin ja presidentti Ronald Reaganin johdolla, veroja alettiin alentaa ja julkista omaisuutta yksityistää. Kolme vuosikymmentä rahoitusmarkkinoiden vapauttamista ja veronkevennyksiä rikkaille ovat johtaneet hitaampaan kasvuun lähes kaikissa maissa (Chang 2010). Samalla tämä kehitys on vaikuttanut negatiivisesti valtioiden taloudenhoitoon. Yleisesti ottaen valtiot ovat joutuneet ottamaan aiempaa enemmän lainaa.

Olemme siirtyneet teollisesta taloudesta talouteen, jossa rahoitus on yhä tärkeämmässä roolissa. Aiemmin tuotantosektori määräsi tahdin taloudessa, mutta nyt finanssisektori tekee tämän. Talousjärjestelmästä on tullut kone, joka toimii luomalla velkaa.

Olisi siis virheellistä syyttää pelkästään euroa talouden huonosta kehityksestä. Amartya Sen (2009) kehottaa meitä pyrkimään epäoikeudenmukaisuuksien poistamiseen sitä mukaa kun tunnistamme niitä, ongelma kerrallaan. Ei ole sen enempää syytä kääntää selkää ongelmille kuin kuvitella, että ne kaikki saataisiin ratkaistua kerralla.

KOLME ASKELTA ETEENPÄIN

Vuoden 2008 maailmanlaajuisen talouskriisin jälkimainingeissa varsinkin eurooppalaisten maiden hallitukset joutuivat velkaongelmiin. Talouskriisi oli seuraus prosessista, joka tornadon tavoin imi talousjärjestelmän ylijäämiä ja tuotteita. Euroopassa Saksasta tuli vahvin ja tuot-tavin samalla kun Etelä-Euroopasta tuli vähemmän tehokas ja lukittu matalan teknologian tuotteisiin (Storm 2016, 4). Maailmanlaajuisesti Yhdysvallat oli se, joka imi ylijäämät – Varoufakis (2015, 22) rinnastaa prosessin globaaliin pölynimuriin.

Kiristyspolitiikan aalto voidaan nähdä reaktiona perustavampiin maailmantalouden ongelmiin. Silloin näiden vaikeuksien selvittämiseksi tarvitaan ylikansallista lähestymistapaa. Kiristyspolitiikka voidaan myös nähdä vallitsevan talouspolitiikan ideologisena seurauksena. Nykytilanne pakottaa joka tapauksessa poliitikkoja harkitsemaan tilannetta uudelleen. Amartya Sen (2015) katsoo, että tämä kriisi on aikamme Versailles-hetki. Edetäksemme ehdotan seuraavia kolmea askelta.

Ensinnäkin meidän pitäisi työskennellä sellaisen mekanismin puolesta, joka kykenisi uudelleenohjaamaan maailmanlaajuisia rahoitusylijämiä ja -alijäämiä. Imuriprosessin kesyttämiseksi ali- ja ylijäämiä voisi kierrättää esimerkiksi John Maynard Keynesin ehdottaman kansainvälisen selvitysunionin kautta. Järjestelmään kuuluisi yhteinen keskuspankkiraha ja liiallisten ylijäämien verotus yhteiseen käyttöön (Varoufakis 2015, 251–6). Euroalueella yhteinen valtiovarainministeriö kierrättäisi alueen resurs-

seja ja järjestelmä toimisi mahdollisena askeleena kohti tämän tyyppistä maailmanlaajuisia mekanismeja.

Toiseksi, jotta pääsisimme kohti systemaattista tapaa hoitaa julkisen velan mahdollisesti aiheuttamia ongelmia, meidän tulisi luoda maksukyvyttömyysmenettely valtioiden veloille kuten jo Adam Smith (1776) ehdotti ja kuten YK (2015) yleiskokouksessaan hyväksyi. Jotta vaatimus osapuolten tasa-arvosta täyttyisi, velkasovittelumekanismiin pitäisi täyttää joukko kriteerejä suvereniteetista, yleistettävyydestä, tehokkuudesta, oikeudenmukaisuudesta ja oikeuksista. Mekanismi ei estäisi uuden velan kertymistä, mutta se tarjoaisi uuden alun esimerkiksi Kreikalle. Se voisi osoittautua välineeksi epäoikeudenmukaisuuksien korjaamisessa niin maailmanlaajuisesti kuin euroalueella.

Nykypäivän hajanaiset ja mielivaltaiset tavat käsitellä valtioiden velkaa toistavat aiempia käytäntöjä 1980-luvun Latinalaisesta Amerikasta sekä 1990-luvun Afrikasta ja Aasiasta. Velkakriisejä käsitellään tapauskohtaisesti ja aina viime hetkellä, usein läpiyön neuvotteluissa, suuren kiireen ja paineen alla. Univeraalien sääntöjen ja yleisten menettelytapojen puute on johtanut taloudellisia velvoitteita koskevaan epätasapainoon. Ihmisoikeudet ja velallisten oikeudet jäävät velkojien oikeuksien jalkoihin. Jos hallitumpi järjestelmä olisi käytössä, se heijastaisi paremmin velallisten oikeuksia. Jos esimerkiksi Kreikan velkoja olisi alaskirjattu ja uudelleenjärjestelty riittävän paljon riittävän varhain, eurokriisi ei olisi saavuttanut nykyisiä mittasuhteita.

Kolmanneksi talouden ja etikan

välinen yhteys, joka katkesi viime vuosisadalla, on luotava uudelleen. Taloustieteen pitäisi palata yhteiskuntatieteellisille juurilleen. Pelkkä ekonometria tai matemaattinen mallintaminen ei riitä kunnollisen ymmärryksen tai rationaalisten arvostelmien pohjaksi. Eurokriisin ymmärtämiseksi meidän täytyy tutkia John Maynard Keynesin ja Hyman Minskyn teoksia ja luoda niiden avulla kokonaisvaltaista lähestymistapaa. Tämän voi tehdä euroalueen ulkopuolella – mutta euroalueen sisäpuolella voimme toimia yhteisen edun edistämiseksi.

Talusteoria näkee velan lähinnä taloudellisen toiminnan sivutuotteena. Yksityistä ja julkista velkaa ei osata erottaa toisistaan. Rahoitusmarkkinoiden ja pankkialan vapauttaminen ja finansialisaatioprosessi kaivavat maata mahdollisten ratkaisujen alta. Nykyisistä suuntauksista ainoastaan keynesiläisyys pystyy kunnolla teoretisoimaan rahaa ja velkaa aktiivisina voimina taloudessa.

Myös tapa ymmärtää säästöt on kiistanalainen talusteoriassa. Usklassisessa taloustieteessä säästöt ovat hyvä asia, kun taas keynesiläisyydessä säästöillä on taipumus toimia omia tavoitteitaan vastaan (tarkemmin säästöjen roolista ks. Terzi 2015). Eurokriisin hoidossa talouspoliittinen arviointikyky on osoittautunut henkeäsalpaavan kapeaksi (vrt. Sen 2015).

JOHTOPÄÄTÖKSET

Ei ole syytä sallia aiempien huonojen suoritusten seistä uuden demokraattisen ja rauhanomaisen Euroopan luomisen tiellä. Sitä paitsi monet ongelmat on

parasta käsitellä yhdessä, osana yhteistä maailmanlaajuista demokratisoivaa prosessia. Ei ole kysymys pelkästään euroalueesta pysymisestä tai euroalueesta eroamisesta, vaan millaisella agendalla jäsenmaa yhdessä muiden kanssa päättää uudistaa unionia.

LÄHTEET

- Chang, Ha-Joon (2010) "We lost sight of fairness in the false promise of wealth", *The Guardian* 30.8.2010.
- Schularick, Moritz & Taylor, Alan (2012) "Credit Booms Gone Bust: Monetary Policy, Leverage Cycles, and Financial Crises, 1870–2008", *American Economic Review* 102 (2), 1029–1061.
- Sehm Patomäki, Katarina (2011) "Towards global equity: disentangling odious debt from sovereign economic insolvency?", *Global Society* 25 (4), 491–512.
- Sen, Amartya (2009) *The Idea of Justice*. London: Penguin Books.
- Sen, Amartya (2015) "The economic consequences of austerity", *New Statesman* 4.6.2015, <http://www.newstatesman.com/politics/2015/06/amartya-sen-economic-consequences-austerity>.
- Smith, Adam (1776/2009) *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Salt Lake City: Project Gutenberg, <http://www.gutenberg.org/files/3300/3300-h/3300-h.htm>.
- Storm, Servaas (2016) "German Wage Moderation and the Eurozone Crisis: A Critical Analysis", Institute for New Economic Thinking, työpäperi, 8.1.2016.
- Terzi, Andrea (2015) "The Eurozone crisis: A debt shortage as the final cause", Institute for New Economic Thinking, työpäperi, huhtikuu 2015.
- YK (2015) "Basic Principles on Sovereign Debt Restructuring Processes", Yhdistyneet Kansakunnat, yleiskokouksen päätöslauselma A/69/319, 102. täysistunto, 69. tilaisuus, New York, 10.9.2015.
- Varoufakis, Yanis (2015) *The Global Minotaur*. London: Zed Books.

Patrizio Lainà on väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa.

